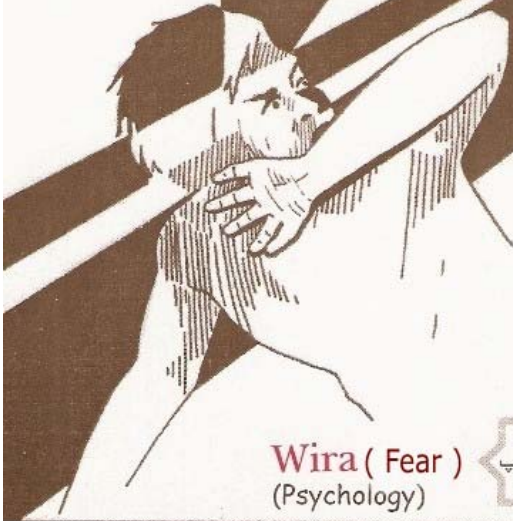

کبیر ستوری
Kabir Stori

ویرہ

(د ساپوھنې په رڼا کې)
د وېرې نظريې، پیمانہ او درمل

Wira (Fear)
(Psychology)

در بيم چاپ

ختيخ بيارغونې اداره (کور)
Khatiz Organization for Rehabilitation (KOR)

کبير ستوری
Kabir Stori

ویره Wira

د ساپوهنې په رڼا کې
د ویرې نظری، پیمانہ او درمل

توبه

خپل دروند مشر اجمل خټک ته چې د پښتون قام د سمسورتیا لپاره ئې ډېر
نیالگئ کرلي دي.

ډوکتور کبير ستوری

Dr. Kabir Stori

Kiebitzweg 12

50389 Wesseling

www.kabirstori.com

E-Mail: stori@kabirstori.com

د کتاب پېژندنه

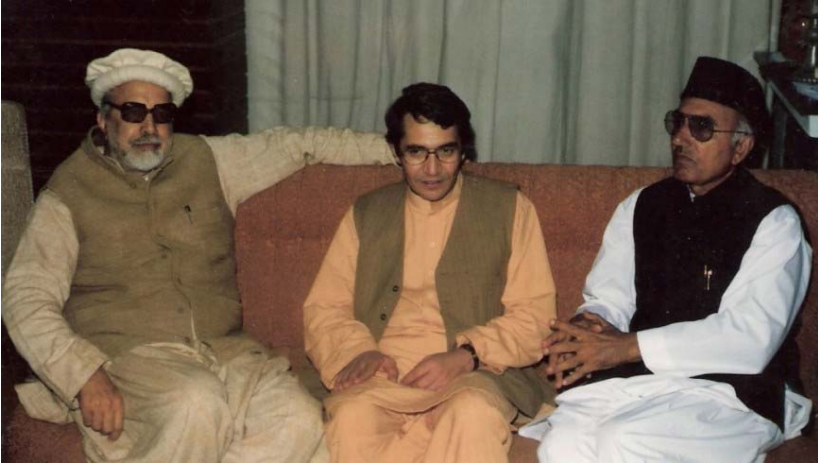
د کتاب نوم:	ویره
ليکوال:	ډاکټر کبير ستوری
خپرونکی:	کور
چاپ نېټه:	۱۳۸۰ هـ ل ، ۲۰۰۱ ع
مهتم:	ډاکټر محمد فرید بزگر
چاپ شمیر:	۱۰۰۰ ټوکه
کمپوز:	ملکزی ساجد/ د کور خپرونو خانگه
ډیزاین :	کور خپرونو خانگه
چاپ لگښت:	ختیځ بیارغونې اداره (کور)
د خپرونو لړ:	۳۲

د انټرنیټ په مخ

کمپوز : نسیم خان ستوری

ترتیب : ایمل خان ستوری

د ریم چاپ

په عكس كې بنېې اړخ ته د پښتونخوا د قومي پارټۍ مشر خان لالا
محمدافضل خان چې ددې كتاب سرريزه ئې ليكي ده، مينځ كې د پښتنو ټولنيز
ولسوليز گوند مشر ستوري چې دا كتاب ئې ليكلي دي او كين اړخ ته د عوامي
نيشل پارټۍ مشر اجمل خټك چې دا كتاب ورته توبنه شوي دي ليدل كيږي.

سرلیکونه

د ویری پیژندگلوی	یادونه	سرریزه
د ویری تعریفونه :	ویره د خیرنی د موضوع په توگه	دویری کور کلی او رول
پېبلی ویر	د ویری پولونه	د ویری او داراستلاگانی
ویره میراثی او که زده شوی احساس دی	د ویری بدرگی	نا پېبلی ویره
د رایادیدو قانونونه	ویره زده شوی احساس دی	ویره میراثی احساس دی
د ویری پیدایښت او نظرې	لنډیز	د میلر از مینت :
سایز جوړښت	د فراید د هڅو گڼه	د خیرموند فراید د ویری نظرې
د خیرموند فراید د ویری لومړۍ نظریه	د او دیپوس احساس	سایز لرونه
د بیلتون خطر	د فراید په نظریه د ویری منځ ته راتگ	د خیرموند فراید د ویری دوهمه نظریه
رېښتینی ویره	د خسی کیدو خطر	د گرانښت د ناسو بتیا خطر
د ویلهم رایښ د ویری نظریه	د وجدان یا اخلاقی زه څخه ویره	غیری رېښتینی یا ناروغه ویره
د یونگ د ویری نظریه	د خوشحال « ختک » د ویری نظریه	دالفرد اډلر د ویری نظریه
د ویری تله	د ویری تلل او پیمانې کول	لنډیز او تبصره

د ویری تول	ارزېشته او نتیجی	د نتیجو مانا
د ویری درمل	د ویری جسمانی یا طبی درمل	د ویری ساوال درمل
دندی خطر	باندینی خطر	رېښتیاڼی خطر
غیری رېښتیاڼی خطر	ښکاره خطر	پټ خطر
د پاټکی په پاټکی اشنا کولو لاره	منطقی لاره	د تمرین لاره
د ویری د ځینو څیرنو لنډی نتیجی	ویره او زده کړه	ویره او تنگسه
ویره او هوښیارتیا	ډار او مالوت	ډار او مشرتوب
خوښنه	اخستونځی	

سریزه

« ویره » ډاکټر کبیر خان ستوری چې د سایکالوژی ډاکټر دی په اسانه کلیواله پښتو ژبه کې د ساپوهنی یو ډیر مهم کتاب لیکلی دی. ډاکټر کبیر خان ستوری نه یوازې د ساپوهنی ماهر دی بلکه په ساینسی علومو کې یې ایچ پی دی او ډیر پیاوړی وطنپال او پخپله پښتو ژبه قربان دی.

« ویره » ده ماته د سریزی د لیک لپاره رالیرلی ده. زه پخپله په ساپوهنه کې ډیر کم علم لرم خو چونکه ډاکټر کبیر خان ستوری ځما سره بې کچه مینه لری نو همدغه وجه ده چې سریزه ئې ځما په زیمه کړیده.

« ویره » ما ولوستله کبیر خان د ساپوهنی ډیر پیچلی لفظونه او نظری په ډیره اسانه او کلیواله ژبه کې بیان کړي دی د « ویری » د لیکلو په وجه کبیر خان د خپل پښتون قوم ډیر زیات خدمت کړی دی. ځکه چې د پښتو ژوند د وړوکوالی نه د ویری مختلفو قسمونو لکه د بلا او بېو ویری، د غربت ویری، د تربگنی ویری، د اسمانی افتونو ویری او نوری داسی ډیری ویری چې د دوی نه راجا پیره دی تبا او برباد کړی دی.

د « ویری » په لوستو سره به پښتانه د ویری په حقیقت پوه شی او بل به د پښتو ژبی پراخه لمن چې تر ډیره حده تشه پرته ده څه پانگه حاصله کړی. زه د یوه پښتون وطنپال په حیث د ډاکټر کبیر خان ستوری دی هڅی ته ډیر د قدر په نظر کورم او د نورو ټولو پوهانو نه دا ارزو لرم چی که هغوی هم د علمونو په مختلفو اړخونو کې داسی هڅی وکړی نو د پښتو ژبی دا تشه لمن به ډیره ژر ډکه شی او پښتو به د نړی د پرمخ تللو ژبو سره د سیالی جوگه شی.

محمد افضل

بره درسخیله سوات پښتونخوا

یادونه

که خه هم نن سبا په پښتونخوا کې د کتابونه بازار گرم ندی او په تیره بیا د پوهنیزو کتابونو، خو بیا هم ما ددی ټینگ هوډ او عزم کړی دی چې د ډیری زیاتې اړتیا په پرته خپلی ټولی لیکنی به په پښتو ژبه کوم تر څو چې په پښتو کې پوهنیزه پانگه ډیره شی.

که چیرته ټول پښتانه پوهان څه نا څه لیکنی په پښتو ژبه وکړی او خپلو بچو ته په مورنۍ ژبه معنوی پانگه پریردی نو ژر تر ژره به د پښتو پوهنیز بن سمسور او زرغون شی.

د پوهنیز لیکنی ډډ د رښتیا او سمو مالوماتو څخه ډک وی چې په داسی لارو یا لاری (طریقی) لاس ته راغلی وی چې د ځای او وخت پوری ښکیل نه وی او د تکرار وړ وی یانی (یانی) هر څوک چې وغواړی دغه لارنیولی شی او همدغی نتیجی ته رسیدلی شی. سم او رښتیا مالومات کیدای شی چې یو تن د مختلفو لارو او یا مختلفو کسانو د یوی یا ډېرو لارو راټول کړی وی. نو ښه او غوره پوهنیزه (علمی) لیکنه هغه ده چې د خپلو او پردو مالوتو او نظریو توپیر پکې شوی وی یانی (یانی) لوستونکی پدی پوه شی چې دغه مالومات او نظریه د بل لیکوال ده چې ده تری ټکی په ټکی او کت مت را اخستلی او که په خپلو تورو سره د هغه نظریه او مالومات راوړی او څرگند کړی دی او یا دغه داسی مالومات او نظریه ده چې په عمومی توگه منل شویده.

د پوهنیزو مالوتو او نظریو دا بیلتون د پوهنیز لیک دود له لاری په گوته او نښه کیږی پدی برخه کې په هغه ژبو کې چې د پوهنیز اړخه مخ په وړاندی تللی او ډیری پوهنیزی لیکنی پکې شویدی عمومی منل شوی لیک دود شته دی. خو زمونږ په ژبه پښتو کې چې د پوهنیزو لیکنو د پیل په پړاو کې ده لا کوم عمومی منل شوی لیک دود نه شته دی.

دا چې په پښتو ژبه کې پوهنیزی لیکنی تراوسه پوری شوی او لدی کبله د پوهنیزو لیکنو د پیل په پړاو کې راځی نو مونږ د پوهنیزو پر مخ تللو ژبو په پرتله زیات دې ته اړ یو چې د نورو ژبو د پوهنیزو لیکنو څخه استفاده وکړو او گټه تری واخلو.

دلته مونږ د ژباړې د رېږې سره مخامخ کېږو. دا رېږه یوازې د پښتو ژبې په پوهنیزو لیکنو کې پرته نده بلکه نوری ژبې ورسره هم پخپل وار سره مخامخ شویډی او حل کړیډه.

د جرمنیانو په ژبه ډایچ (Deutsch) کې د پوهانو په مینځ کې پدی اتفاق راغلی دی چې د انگریزی او فرانسوی ژبې متن دی نه ژباړل کېږي که چیرته پری ټکی په ټکی حواله ورکول کېږي نو پخپله په انگریزی او فرانسوی ژبو لیکل کېږي او د نورو ټولو ژبو متن ژباړل کېږي. ددی خبری علت دا دی چې تقریباً ټول المانی پوهان په انگریزی او فرانسوی ژبو بڼه پوهیږي او یا دومره پری پوهیږي چې مطلب تری اخستلی شی لدی کبله ئې حاجت ژباړې ته نه شته دی. خو دغه هغه کسانو ته چې په دغه دواړو ژبو نه پوهیږي ستونزی پیښوی او د پوهنیزو لیکنو مطلب او مفهوم ته بڼه رسیدلی نه شی او نښتون ئې تری گډوډ کېږي. لدی کبله پکار ده چې د نورو ژبو متن چې ټکی په ټکی پری حواله ورکول کېږي خامخا په پښتو کې وژباړل شی. د ژباړې په هکله پکار ده چې وایو چې په دوه ډوله ده: ترلی ژباړه او ازده ژباړه.

١) ترلی ژباړه: ترلی ژباړه ټکی په ټکی ژباړه ده چې جملی پکې تیروبیږی شوی نه وی او یوازې فاعل او مفعول او فعل ته د خپلی ژبې د قالب سره سمون ورکړی شوی وی. د ټکی په ټکی ژباړی څخه مطلب لفظی او یا میخانیکي ژباړه نده. ژباړه تل د مانا او مفهوم له پلوه کېږي. د مثال په توگه د پارسو د خرگوش میخانیکي او لفظی ژباړه د خرغور کیدلی شی خو سمه ژباړه ئې د مانا او مفهوم له پلوه سوی ده. بڼه ترلی ژباړه هغه ژباړه ده چې بیرته په خټ وژباړل شی او اصلی متن تری مینځ ته راشی.

٢) ازاده ژباړه: ازاده ژباړه په دوه ډوله ویشل کیدلی شی لږه ازاده ژباړه او ډیره ازاده ژباړه

لږه ازاده ژباړه: په لږه ازاده ژباړه کې مانا او مفهوم ساتل شوی وی خو جملی تیروبیږی شوی وی.

ډیره ازاده ژباړه: په ډیره ازاده ژباړه کې پخپلو تورو سره دیوه متن د مانا او مفهوم لنډیز یا غټ ټکی رااخذل شوی وی.

په پوهنيز ليک دود کې پردی مالوت او نظر ئې چې ټکی په ټکي رااخذ شوی او یا پخپلو تورو سره ویل شوی وی په نښه کېږي خو عمومی منل شوی نظر ئې او همدغسی خپل نوښتونه او نظر ئې نه په نښه کېږي. همدا خبره د ژباړو لپاره هم اعتبار (اعتبار) لری. ترلی او ازاده ژباړه دواړه په نښه کېږي. خو ترلی ژباړه د ټکی په ټکی رااخذ شوی او مالوتو په ډله کې راځی او ازاده ژباړه پخپلو تورو سره د پردیو نظریو او مالوتو د څرگندونې په ډله کې راځی.

د ټکی په ټکی رااخذ شوی او مالوتو او همدغسی د ترلی ژباړې پیل او پای د کوچنیو غبرگو لنډیو یانی ددی نښې « » پواسطه د لیکنې د نورمتن څخه بیلېږي او په پای کې پدی غټه لنډی، ( ) کې په گوته کېږي چې د چا او کوم کتاب څخه اخیستل شویده. په خپلو تورو سره د پردی نظری څرگندونه او همدغسی ازاده ژباړه یوازی په غټو لنډیو کې په گوته کېږي او د کوچنیو لنډیو پواسطه ئې د پیل او پای بیلولو ته حاجت نه شته دی.

د لیکوال او کتاب په گوته کولو لپاره دوه دوده شته دی. یو دا دی چې په لنډیو کې یو شمیر لیکل کېږي او بل دا دی چې په لنډیو کې د لیکوال نوم او د کتاب کال لیکل کېږي. ښکاره خبره ده که دیولیکوال د دوو یا زیاتو کتابونو څخه استفاده شوی وی چې په یوه کال کې لیکي وی نو بیا الف ب او داسی نوری نښی ورسره هم کېږي.

د کتاب یا مقالې په پای کې د اخیستونځو د لاندی که د شمیر دود پکار وړل شوی وی نو د شمیر په ترتیب او که د لیکوالانو د نومونو او کال دود پکار وړل شوی وی نو د لیکوالانو نومونه د الفبا په ترتیب لیکل کېږي.

د هر لیکوال د نوم سره پکار دی چې د ده د کتاب یا مقالې نوم د چاپ ځای او کال او هغه مخونه چې استفاده تری شوی وی ولیکل شی.

ښه دا ده چې په هره ژبه چې سړی د خپلی مقالې لپاره د بل کتاب څخه گټه اخیستلی وی په هماغه ژبه ئې په اخیستونځو کې ولیکي او که ئې د لیکوال د نوم او د کتاب د کال دود پکار وړی وی نو په لنډیو کې په هماغه ژبه د لیکوال نوم په گوته کړی ځکه څوک چې په هغه ژبه نه پوهیږي چې لیکوال تری استفاده کړی ده د هغه لپاره بی تفاوته ده او مجبور دی چې د لیکوال په دغه لیکنه قناعت وکړی او څوک چې پری پوهیږي هغه کولی شی چې دغه د اصلی کتاب د متن سره پرتله کړی.

زمونږ پدی کتاب کې د شمیر د دود څخه گټه اخستل شویده. د ترلی ژباړی پیل او پای په غبرگو کوچنیو لنډیو کې په نښه شوی او په پای کې په غټو لنډیو کې د شمیر د لاری کتاب او لیکوال په اخستونځو کې په گوته شویدی.

همدغسی لږه یا زیاته ازاده ژباړه هم په نښه شویده خو دغه په غبرگو کوچنیو لنډیو کې نده نیول شوی او یوازی په غټه لنډی کې د شمیر په مرسته سره هغه لیکوال او کتاب په گوته شویدی چې اسفاده تری شویده.

په دومره اندزه سره زمونږ په عقیده د نورو ژبو پوهنیز لیک دود سپری اخستلی شی. یوه بله خبره چې د لږ څه فکر او غور وړ ده او هغه دا ده چې عمومی منل شوی نظر ئې په نورو ژبو کې نه په نښه کیږی. عمومی منل شوی نظر ئې د اسی نظر ئې دی لکه ځمکه گرده ده. پدی حالت کې ددغی نظر ئې په لیکوال یا نویستونی

(مخترع) حواله ورکولو ته حاجت نه شته دی ځکه چې په لویدیزه ټولنه کې هر څوک پدی پوهیږی چې دغه نظریه د گا لیل (Galileo) ده خو دلته دا پوښتنه راپیدا کیږی چې په کومه پیماننه هغه نظر ئې چې په یوه ټولنه کې عمومی منل شوی وی په بله ټولنه کې هم عمومی منل شوی کیږلی شی.

په هر ډول مونږ سمدستی پدی کتاب کې هغه نظر ئې چې په ساپوهنه کې په عمومی ډول منل شویدی په نښه کړی ندی.

دا پکار ده چې هم وویل شی چې د پوهنیزو ژباړو په برخه کې یوه بله ستونزه دا ده چې هره پوهنه ځانته ژبه لری چې دغه ژبه کله نا کله د اولسی ژبې سره توپیر لری. په نورو تورو سره دغه ژبه د یو شمیر استلاگانو (اصطلاح گانو) چې د اولس په ژبه کې بله مانا (معنی) لری یا هډونه استعمال (استعمال) کیږی جوړه شویده.

لدی کبله مونږ پدی کتاب کې د مهمو پوهنیزو استلاگانو سره اصلی لغات یا استلا په هماغه ژبه د کومی څخه چې مو اخستلی ده کټ مټ په لنډیو کې لیکلی ده او ددی هڅه مو هم کړی ده چې د پوهنیزو استلاگانو په ژباړه کې د اولسی ژبې څخه ډیر وړاندی لار نه شو. کله چې د بلې ژبې د یوی استلا (اصطلاح) لپاره په پښتو ژبه کې ډیر لغاتونه یا مانا گانی وی نو مونږ هغه مانا یا لغات استعمال (استعمال) کړی دی چې د پوهنیزو ژبې د اصولو پربنسټ د لیکنی په نښتون کې سم بریښیده.

همدغسی که د پښتو د یوی استلالپاره په بله ژبه کې څو لغاتونه پکار وړل کیدل نو مونږ هغه لغات تری رانیولی دی چې د پښتو ژبی د استلا یا لغات تر ټولو سمه مانا ئې ورکوله.

سر بیره پردی د داسی لغاتونه په ځای چې په اولسی ژبه کې رواج ندی او د ځینو لیکوالانو له خوا په پښتو لیکنو کې استعمال شویدی مونږ هغه لغاتونو ته امتیاز ورکړی دی چې د پښتون اولس په بیلو بیلو پرگنیو کې پری خبری کیری او رواج وی.

که څه هم مونږ د پښتو د لیک او لوست د سمون د نوی او غوره لیک دود څخه چې لیکل پکې هماغه شان کیری لکه څنگه چې ویل او لوستل کیری نه یوازی خبریو بلکی پلوی ئې کوو خو لا تر اوسه دغه نوی پښتو لیک دود د زاړه ملائی او میرزائی لیک دود چې د تپوس په ځای به ئې تفحص لیکو ټغر په بشپړه توگه ټول کړی ندی. خو تر هغی پوری چې دغه نوی پښتو لیک دود د زوړ ملائی لیک دود ځای ونیسی لږ څه وخت پکار دی تر څو چې هغه کسانه چې په زوړ لیک دود روږدی دی د نوی پښتو لیک دود سره آشنا او عادت شی. نو ځکه مونږ هم د پښتو د نوی لیک دود په چمن کې توندی مندوی نه دی کړی خو ددی هڅه مو کړی ده چې د پښتو د نوی لیک دود د پیاوړتیا په لار کې یو گام پر مخ لاړ شو او ځینی ټکی مو د زاړه لیک دود څخه په نوی لیک دود را اړولی دی خو سره ددی هم پدی لیکنه کې څه نا څه د زوړ ملائی لیک دود نښی نښانی شته. ځینو کسانو ته به دا پوښتنه پیدا کیری چې په نوی لیک دود کې چې لیکل او لوستل یو شاتنه وی نو دا به د پښتنو هغه ټبرونو ته ستونزی پیدا کړی چې په بیلو بیلو لهجو خبری کوی؟.

ددی پوښتنی په ځواب کې ویلی شو چې په عمومی توگه په معیاری پښتو کې دوه لهجی منل شویدی. دغه لهجی د پښتنو د کولتوری مرکزونو پېښور او قندهار څخه راپاڅیدلی دی. د پښتو په نوی لیک دود کې دغه دواړو لهجو ته پوره پاملرنه شویده. هغه لغاتونه چې په پېښوری لهجی کې یو ډول او په قندهاری لهجی کې بل ډول ویل کیری هغه په دوه غږه تورو لیکل کیری. د مثال په توگه د پښتون نوم په پېښوری لهجه کې پختون او په قندهاری لهجه کې پختون ویل کیری.

دا نوم پکار دی چې په دوه غږه توری (بن) ولیکل شی چې هم د (خ) او هم د (ش) اواز ورکوی. همدغسی د ربیری لغات هم په پښاوری. پښتو لهجه گیره او په قندهاری. پښتو لهجه ژیره ویل کیږی ددی لغات سمه لیکنه په دوه غږه توری (ږ) چې هم د (گ) او هم د (ژ) اواز ورکوی یانی ربیره لیکل کیږی. دغه نوی لیک دود د پښتو دپر مختگ په لور یو گام دی خو پښتو ژبه به هله پیاوړی شی او وده به وکړی کله چې ئی لیک د پښتو د نوی لیک دود په رڼا کې په لاتینی تورو وارول شی.

دا به د یوی خوا پښتنو ته د بهرنیو ژبو په زده کړه کې اسانتیاوی پیښی کړی او د بل خوا به بهرنیان هم وکولای شی چې پښتو په اسانی سره زده کړی او پدی توگه به پښتو ژبی ډیر ویونکی پیدا شی. سربیره پردی به پښتانه وکولای شی چې د نورو تخنیکي پوهه په اسانی سره خپله کړی او هم به صنعتی او تخنیکي تولیدات او پیداوړ چې تقریبا ټول ئی د لاتینی تورو د سیستم په بنسټ جوړ شوی دی په ارزانه بیه تر لاسه کړی.

پدی توگه به پښتو د نورو پر مخ تللو ژبو سره د سیالی جوگه شی. په لاتینی تورو د پښتو لیک اړول کوم سخت او پیچلی کارندی ځکه چې د ډیرو پښتو تورو لپاره سم لاتینی توری شته دی او سړی ئی ورته بی د ډیر سوچه څخه نیولی شی. یوازی د پښتو د دوه غږه او ځینو نورو تورو لپاره د لاتینی تورو په ټاکلو کې لږ څه سوچ پکار دی چې څو تنه پښتانه پوهان پری فکر او غور وکړی.

په لاتینی تورو د پښتو د لیک د اړولو د نظر ئی بنسټ د پښتو او پښتونخوا د پر مختیا او سوکالی. په اوږد لید ولاړ دی چې دا وږدی مودی په ترڅ کې د عمل جامی اغوستلی شی او دا پدی توگه چې لا اوس پښتانه پوهان او لیکوالان پدی لاره کې د قام او وطن خدمت ته ملا وتړی او ورو ورو د اوسنی لیک په خوا کې په لاتنی تورو د پښتو لیک رواج کړی او خپلی څه نا څه مقالی په پښتو کې په لاتینی تورو ولیکی تر څو چې د پښتو د لاتینی لیک سره وگړی اشنا شی او ددی لپاره شرائط برابر شی چې د اوسنی لیک ځای په بشپړه توگه د پښتو لاتینی لیک ونیسی.

نور نو د پښتو د پر مختگ ، د پښتنو د خپلواکي او د پښتونخوا د سوکالي او هوسائي په هيله خپل دا کتاب چې د ويري د نظريو پيماني او درمل په باره کې په تيره بيا د طبيبانو ، ښوونکو او پوهيدونکو لپاره ليکل شويدي په ډيره مينه خپلونتگيالو وطنوالو ته وړاندي کوم.

کبير ستوري

د ویری پیژندگلوۍ

د ویری کور کلی او رول

ویره د انسانانو په ژوند کې کره رول لوبوی او د ډیرو ساوالو (روحی یا نفسی) ناروغیو مور ده. دا چې په کومو ساوالو ناروغیو کې د ویری کور دی او ځای په ځای شویده د ساوالو ناروغیو پیژندگلوۍ ته اړتیا لری کومه چې یو داسی موضوع ده چې دلته پری رڼا نه شی اچول کیدلی او مونږ یې د یوه ځانگړی او گوښی کتاب لپاره خوندي ساتو خو دلته دومره وایو ساوالی ناروغی په عمومی توگه په دوه ډلو ویشل کیدلی شی.

۱) عصبی ناروغی (Neurose)

۲) عقلی او عصبی ناروغی (Psychose)

عصبی ناروغی (Neurose) د عقلی او عصبی ناروغیو (Psychose) لومړنی پړاو دی. دا ډول ناروغی کوم جسمانی علت نه لری او یوازی ساوال علتونه لری. خو دغه ناروغی د اوږدی مودی په ترڅ کې د انسان په وجود هم اغیزه کولی شی او د جسمانی نښوښانو پواسطه ځان برملا او څرگندوی لکه د لاسونو، لیمو او بنکی او یا د وجود د کومی بلی عضوی بی اختیاره رپیدل.

عقلی او عصبی ناروغی (Psychose) د ساوالو علتونو سربیره جسمانی علتونه هم لری او په دوه ډوله دی دننی عقلی عصبی ناروغی (endog. Psychose) او بهرنی عقلی عصبی ناروغی (exog. Psychose) د دننی عقلی عصبی ناروغی (endog. Psychose) جسمانی علت اټکل کیږی خو دغه جسمانی علت متمرکز نه وی یانی (یانی دا پته نه لگیږی چې په کوم ځای کې پروت دی).

پدی ډول ناروغیو کې د فکر او احساس د خنډ او ویجاړیدو ناروغی (Schizophrenie) او د مستی او سستی ناروغی (Manisch. Depression) راځی چې په کال کې دوه حالتونه لری چې یو ئې د مستی خوشحالی او سمسوری حالت دی او بل ئې د سستی مړاویتوب او غم حالت دی.

د بهرنی عقلی او عصبی ناروغی جسمانی علت مالوم وی چې په کوم ځای کې دی. د دغه پورتنیو ساوالو ناروغیو په ډیر شمیر کې ویره لږه یا زیات رول لوبوی. ویره یوازی د ساوالو ناروغانو رږه نده بلکه یو زیات شمیر نور کسان ورسره هم مخامخ دی. دلته دا پینیدنه بنسټ جوړوی چې ویره د خطر د حالاتو سره اړیکې لری. هر څومره چې خطرونه زیاتېږی همدوغومره ویره زیاتېږی. لدی کبله په اقتصادي، ټولنیزو، پوځی او سیاسی چارو کې واکمن کسان د خپلو علائقو د پوره کولو او هدفونو د لاس ته راوړلو لپاره رښتیانی او یا غیر رښتیانی خطرونو ته چې د ویری د منځ ته راتگ سبب گزری گوته نیسی او پدی ډول ویره پیدا کوی او وگړی خپل اطاعت او غاړی اینودلو ته اړ او مجبوروی.

د ویری څخه د حاکمیت د یوی وسیلی په توگه د دینونو په منځ ته راتگ او وده کې هم کار اخستل کیږی چې د یوی خوا د دوزخ د عذاب څخه انسانان ډاروی او د بلی خوا د جنت ژمنه ورکوی.

ددی ټولو ټکو څخه دا نتیجه لاس ته راځی چې ویره یوازی د یوه تن رږه نده بلکه یوه ډله ایزه پېښه هم ده.

د ویری د ډله ایزتوب لپاره دا واقعیت هم خبری کوی چې ویره ساری خوی لری. په نورو تورو سره د یوه انسان څخه بل انسان ته تللی او ختلی شی. لدی کبله د ویریدونکو انسانانو سره تماس او راشه درشه په سرې کې ویره پیدا کوی او پدی ډول زیات انسانان د ویری په رنځ اخته کیدلی شی.

له بلی خوا څخه ډله ایزه ویره په کسانو ویشل کیږی. نو که شخصی (ذاتی) ویره د منځه لاړه هم شی نو د ډله ایزی ویری څخه سرې په ډډه کیدی او بچیدی نه شی. لنډه دا چې ویره د ډله ایزی رږې په توگه په پای کې یوه شخصی (ذاتی) رږه ده.

ویره د څیړنی د موضوع په توګه

ویره یوازې د ساپوهنی (Psychologie) د څیړنی موضوع نده بلکه د ډیرو پوهنو پاملرنه ئې ځانته را اړولی ده او په هره پوهنه کې په خاص ډول تعبیر او مانا لری. دا ځکه چې هره پوهنه په خپلو ځانګړو لارو او طریقو ویره څیړی. د مثال په توګه ازمینه‌ستې ساپوهنه (Experimentalpsychologie) ویره په مصنوعی حالتونو کې او د ژوو د کړو پیژندنه (Ethologie) د ژوو ویره د هغوی په طبعی چاپیریال کې د کتنې لاندې نیسی. همدغه شان طبی ساپوهنه (Psychiatrie) کونښن کوی چې د ژوری ساپوهنی (Tiefenpsychologie) پر برخلاف چې د ویری د علت او هډ یوهیدل غواړی پینه ایزه وګوری.

د ویری تعریفونه :

دا چې هره پوهنه ویره د بل اړخ څخه څیړی نو لدی امله تعریفونه هم مختلف دی چې ډیر شمیر ئې په ټاکلو نظریو او بنودنو پوری تړلی دی. ځنی ئې د ویری د پخوانی لاتینی کلیمی « انګوستیا » څخه چې د تنګسی مانا لری اخستل شوی دی. د مثال په توګه هوف مایستر (Hoffmeister) ویره « د تنګسی احساس » ګنی (۱).

نور څیړونکی لکه واتسن (Watson) د ویری لاندی « یو داسی بنهستی احساس پوهیږی کوم چې د سړی د چاپیریال سره د تماس د پرینه‌ودلو او یا د تیری کونکی عمل باعث ګزی (۲).

همدغه شان فرایډ (Freud) « د خطر د حالاتو انځور ویره بولی » (۳). دا پکار ده چې هم وویل شي چې فرایډ (Freud) د خطر د حالاتو څخه پیژندل شوی، رایه یاد شوی او انتظار شوی» (۴) حالتونه د بی وسی پوهیږی.

ینسن (Jensen) د زده کړی د نظری له اړخه « په ناپییلی پارونی پوری تړل شوی احساسی جواب ته» (۵) ویره وائی.

ددی لپاره چې د ینسن (Jensen) د تعریف په مفهوم او مطلب بنه پوه شو نو غواړو چې دده د تعریف په ډډ کې پرتی استلاګانی د پاولوف (Pawlow) د سپی د ازمینه‌ستې په مثال باندی څرګندی کړو.

روسی پوهان پاولوف (Pawlow) به چې کله خپل سپی ته ډوډی ورکوله نو لږ څه مخکې به ئې خراغ ورته ولگاوه او بیا به ئې سمدستی ډوډی ور واچوله نو کله چې دغه کار خو ځله سرته ورساوه نو بیا که ډوډی هم نه وه نو د خراغ د لگیدو سره سم به سپی خوله خپوله او لارې به ئې راتلی.

پدی ازمینست کې ډوډی ناپییلی پارونی ده او خپله په ډوډی باندې د سپی خوله خپول او لارې خخیدل ناپییلی ځواب دی. خراغ ترلی پارونی دی او په خراغ خوله خپول لارې خخیدل ترلی ځواب دی د پاولوف (Pawlow) د سپی دا ازمینست نن ورځ ډیر مشهور دی او د زده کړی د نظری بنسټ او تاداو جوړوی خو مونږ نه غواړو چې زیاته رڼا پری واچوو ځکه چې زموږ مطلب د ینسن (Jensen) د ویری په تعریف کې د پرتو استلاگانو څرگندونه وه. سربیره پردی د ویری نور ډیر تعریفونه هم شته دی خو دلته باید دې چې یوازی تعریفونه راټول نه شی ځکه چې دغه پورتنی مثالونه ددی دپاره بسیا کوی چې د ویری کوم عمومی منل شوی تعریف نه شته دی.

د ویری او ډار استلاگانی

د ویری او ډار استلاگانی د عوامو په ژبه کې یوه مانا لری خو په پوهنیزه ژبه کې ځنی پوهان ددغه دواړو استلاگانو توپیره گوته نیسی.

کیرکگارډ (Kierkegaard) د لومړی ځل لپاره د ویری (Angst) او ډار (Furcht) په منځ کې توپیر وکړ چې ویره نامالومه ده یانی سړی نه پوهیږی چې د چانه یا څه شی نه ویریږی او ډار مالوم دی یانی سړی خبروی چې د چانه او یا څه ی نه ویریږی. د کیرکگارډ (Kierkegaard) څخه وروسته یو شمیر پوهان لکه یسپر (Jaspers) او هایدیگر (Heidegger) په دغه توپیر ټینګ ودریده او ځنی نور ئې په مختلفو دلیلونو سره ردوی.

د مثال په توګه ګونتر اندرس (Günther Anders) وائی چې « هغه شیان چې په عمومی توګه تری انسانان ډاریری ډیر پیچلی او مجهول دی چې هر سړی پری پوهیدلی نه شی لکه د اتومی جګړی نتیجه» (٦).

د گونتر اندرس (Günther Anders) ددی خبری څخه دا جوتیری چې هغه شیان چې وگړی تری ډاریری د هر تن د پیژندنی او پوهیدو د توان څخه بهر وتلی دی اولدی امله ئې خپل مالوم خوی د لاسه ورکړی دی پدی توگه د ویری او ډار په منځ کې توپیر د منځه ځی او یوه مانا ورکوی.

همدغسی شولتی (Schulte) د ویری او ډار په منځ کې توپیر نه منی او د ورځنی ژوند تل استعمال کیدونکی استلا د «چا نه ویری» د دلیل په توگه راوی او پدی ډول ویره د شی یا چا پوری تری.

د ویری او ډار په خوا کې پکار ده چې د وارخطائی استلا هیره نه شی. کله چې سړی د یوه خطر لپاره چمتو نه وی او ورسره مخامخ شی نو وارخطا کیږی. دا لا پوره روښانه نده چې دغسی ناخاپی خطرو نه رښتیا د ویری علت دی او که ویره مخکی له مخکی د هوبن په تل (تحت شعور) کې پرته وه او دغو خطرونو هوبن (شعور) ته راوستله.

د لیکوالانو د نه یوالی او ددی پوری د تړلو ستونځو له کبله باید ده دی چې ویره، ډار، او وارخطائی په یوه مانا سره استعمال شی که څه هم فراید (Freud) شکایت کوی او وائی «چې وارخطائی ډار او ویره په ناحقه سره په یوه مانا سره استمالیږی. د خطر سره د دوی اړیکی یو د بل سره توپیر لری. ویره یو داسی حالت دی چې سړی د خطر انتظار لری او تیاری ئې ورته نیولی وی که څه هم دا خطر نا مالوم وی. ډار یو مالوم شی پوری تړلی دی د کوم نه چې سړی ډاریږی او وارخطائی یو داسی حالت دی په کوم کې چې سړی خطر ته انتظار او چمتووالی نلری» (۷).

خو سره ددی چې ویره، ډار او وارخطائی د خطر سره مختلف اړیکی لری خو تل د خپل ډله پلوه یو بل ته ورته دې چې لدی کبله ئې مونږ پدی کتاب کې په یوه مانا سره استمالوو.

د ویری ډولونه

ویره مختلف ډولونه لری خو په عمومی توگه سره د روغی (عادی) او ناروغی (غیری عادی) ویری او پییلی او نا پییلی* ویری توپیر ته ارزښت ورکول کیږی.

* پییلی ویری ته په مسلکی ژبه کې پوبی (Phobie) وائی چې یوه یونانی کلمه

ده

پییلی ویره (Phobie): هغه ویره ده چې یو شی پوری پییلی او تړلی وی او

ددغه شی سره رښتیانی او یا غیر رښتیانی اړیکی لری.

نا پییلی ویره (Angst): هغه ویره ده چې بی د کوم څرگند شی څخه تش یو

ذهنی احساس وی.

پییلی ویره (Phobie): د اروپائی پوهانو په عقیده په دری ډلو ویشل

کیږی.

۱) پییلی ویره چې د خطر شی ئی روغو کسانو ته هم خطرناک ښکاری لکه د زهر لرونکو مارانو څخه ویره.

۲) پییلی ویره چې د خطر سره اړیکی لری خو ددغه خطر سره روغ وگړی عادت وی لکه د اورگاری یا د الوتکی د سورلی څخه ویره.

۳) پییلی ویره چې اروپایانو ته نا اشنا ښکاری لکه د شرو لارو د تیریدلو او یا د «بی تاوانه» ژوو لکه پیشو، مږو او داسی نورو څخه ویره.

دا دوه وروستنی ډلی ویری د اروپائی پوهانو په عقیده غیر رښتیانی خوی لری او لدی کبله ئی غیر عادی او ناروغه بولی خو زموږ په نظریه ځنی ژوی په یوه ټولنه کې پاک او بې تاوانه او په بله ټولنه کې بیا دغه ناولی او مضر گڼل کیږی د مثال په توگه مږه زموږ په ټولنه کې ناولی او مضره ده چې ډیر خلک ئی به لاس کې نه لوبوی او کرکه تری کوی چې د ویری یوه خاصه څهره او بڼه ده.

لدى كبله د يوه ټاكلې ژوى څخه ويره په يوه ټولنه کې عاډى او په بله ټولنه کې بيا غيرى عاډى او ناروغه بڼه لرى.

همدغسې د شپو لارو څخه د تيريدلو ويره (Agoraphobie) كيداى شى چې رښتياى يا غيرى رښتياى خوى ولرى د مثال په توگه زموږ په هيواد کې ځنى كسان د پتنيو په بد بختيو اخته دى او دښمنان ئى شپى لارى دوى ته څارى. كله كله ځنى خلك شپى لارى د برمتى لپاره نيسى او كله په شپو لارو کې شو كوونكى غله ناست وى. نو كه يوه شپه لار رښتيا دښمن سړى ته نيولى وى او يا پكې رښتيا شو كوونكى غله يا برمه كوونكى ناست وى او يا ئې زيات احتمال وى نو پدى حالت کې ويره رښتياى خوى لرى او سړى ورته ناروغه نه شى ويلى.

خو كله چې چا په كوچنيوالى کې د شپو لارو ، د بلا ، پيريانو او شو كوونكو غلو رښتياى او يا غيرى رښتياى كيسى اوريدلى وى او بيا وروسته په داسى شپ ځاى يا لاره ورشى چې اوريدلى خطر پكې هيڅ نه وى او سره ددى ئې غونى څپږ شى چې د ويرى نښه ده نو دا ويره ناروغ هېل لرى ، ځكه چې د كيسى د اوريدلو په نتيجه کې منځ ته راغلى او د هوبڼ په تل (تحت شعور) کې ديره وه چې د شپى لارى د ليدلو پواسطه بيداره هوبڼ (شعور) ته راغله يانې ويره مخكې د مخكې څخه د هوبڼ په تل کې موجوده وه او د شپى لارى د ليدلو له كبله يوازى فعاله او راښكاره شوه.

د ويرى بدرگى:

د فرايد (Freud) او لابهارد (Labhardt) په عقیده د ويرى سره يوه يا زياتى طبي نښى نښانې لکه د زړه درزا (ټپا) ساوتيگا كيدل ، خوله راتلل، لږزيدل، د كسى غټيدل، سرگرزيدل ، غونى څپږيدل ، لوږه او داسى نور ملگرى او بدرگه دى .(۸)

خو د فرولښ (Frölich) په نظر به ددغه پورتنيو طبي نښو نښانو لکه د زړه درزا او ساوتيگا كيدل نه يوازى د ويرى بلکه د تيرى او قار سره هم ملگرى دى (۹). لډى امله سړى نه شى ويلى چې دغه يوازى د ويرى نښى نښانې دى.

دی رېری د فونکن شتاین (Funkenstein)، لیونخون (Lewinsohn) او شاختر (Schachter) پاملرنه ځانته راواړوله او د قار او ویری د طبی نښو نښانو پوښتنه یې د خپلو ازمایښتی څیړونو موضوع وگرزوله. نوموړو څیړوونکو د ازمایښت تن د بریښنا (بجلی) د گوزار پواسطه ویراوه او د رتلو پواسطه به یې په قار او د ټاکلو ماشینونو پواسطه یې د ازمایښت د تن طبی نښی نښانی چې د قار او یا د ویری په وخت کې پیدا کیدی اندازه کولی.

دوی د خپلودی ازمایښتونو په ترڅ کې دی نتیجی ته ورسیدل چې د زړه د حجم توان او ټپا او همغسی سا رانښکدل په ویره کې د قار په پرتله زیات او غښتلی دی (۱۰).

ددې ازمایښتونو د نتیجو څخه څرگندیږی چې غښلی طبی نښی نښانی په ویری او کمزوری په قار د لالت کوی او دا هم راپه گوته کوی چې د ویری او ځنو طبی نښو نښانو ترمنځ دوه اړخیزه اړیکی شته دی.

ویره میراثی او که زده شوی احساس دی

دا پوښتنه چې ویره زده شوی او که میراثی ده د ډیرو پوهانو د علاقې وړ گرزیدلی ده چې ځنی یې ویره میراثی او ځنی یې زده شوی احساس گڼی.

ویره میراثی احساس دی : یو د هغه پوهانو څخه چې ویره د انسان د تنی

میراثی خوی او خاصیت گڼی واټسن (Watson) دی. واټسن (Watson) د ویری د وراثت لپاره داسی دلیل راوړی، کله چې د نوی څیږیدلی ماشوم څخه چې خوبولی وی سپری ناڅاپه ځادر لیری کړی نو ټوپ وهی ځکه چې ویریږی.

همدغسی د هل (Hall) په ازمایښتونو کې فرولین (Frölich) د ویری د میراثیتوب د هل (Hall) ازمایښت پدی گڼنه ولاړ دی چې د ویری له پلوه د یو تن او بل تن په منځ کې توپیرونه شته دی او دا توپیرونه میراثی دی.

د یو توپیر د میراثیتوب څخه سرې هغه وخت خبرې کولی شی کله چې د څیړنې او ازمایښت په وخت کې د چاپیریال شرایط ثابت پاتې شی او که نه نو بیا سرې نه پوهیږی چې دغه توپیرونه د ازمایښت او څیړنې په وخت لاس ته راغلی دی، د چم گاونډ او چاپیریال محصول دی او که میراثی دی.

لدی کبله هل (Hall) د چاپیریال د یو شاتنه شرطونو د لاندې مېرې څوکوله (نسلونه) و ساتلی. د کودو کودو په کول کې په پوره ډاډ سره اټکل کیدلای شو چې که اوس د مېرې په منځ کې د ویری له اړخه کوم توپیر پیدا شی نو دا توپیر به میراثی وی ځکه چې مېرې د چاپیریال د یو شاتنه شرطونو د لاندې پیدا او لوی شوی وی.

هل (Hall) د ویری د اندازه کولو لپاره د یوی گردی پنجری څخه چې مېرې تری تښتیدلی او وتلی نه شوی کار واخیست. د دغه پنجری تلی د یوی داسی تختی څخه چې بریښنا (بجلی) پکې تیره شوی وه جوړ شوی و.

هل (Hall) په دغه پنجره کې مېرې وراچولی او د بریښنا د گوزار یو اسطه ئې ویرولی.

د مېرې غولو چې د ویری نښانه ده په ټاکلی وخت کې د ویری اندازه ښودله. په نورو تورو سره هغه مېرې چې د بریښنا د گوزار له کبله ئې په ټاکلی وخت کې ډیر غول کول ډیری به ویریدی او چې لږ غول به ئې کول لږې به ویریدی.

هل (Hall) د خپل دی ازمایښت په لږ کې د مېرې په منځ کې توپیرونه پیدا کړه کوم چې دده د گڼې لپاره چې ویره میراثی ده خبری کوی (۱۱).

دا چې په کومه اندازه سره سرې د ژوو د ازمایښتونو نتیجی د انسانانو لپاره هم د اعتبار وړ گڼلی شی د لیکوالانو په منځ کې پری د نظریو اختلاف دی خو دومره سرې ویلی شی چې د ژوو او انسانانو په منځ کې ځنی ورته والی (مشابهتونو) شته دی چې لدی امله د ژوو د ازمایښتونو د نتیجو څخه د انسانانو لپاره هم څه نا څه کار اخستل کیدلی شی خو په بشپړه توگه د انسانانو لپاره اعتبار نه شی لرلی.

ویره زده شوی احساس دی: لکه څنگه چې د هل (Hall) ازمېښت د ویری د میراثیتوب په اړخ باندې رڼا اچوی همدغسی یو شمیر نور ازماښتونه شته دی چې د ویری د زده کړې لپاره خبرې کوی خو مخکې لدی څخه چې پدی باره کې وگړپرو پکار ده چې درایادیدو ځنو قانونو ته (Assoziationsgesetz) چې د زده کړې د نظری (تیوری) بنسټ او تادا و جوړوی لنډ نظر وراچوو.

درایادیدو قانونونه: درایادیدو د قانونو لومړنی بنسټ ارستو (Aristoteles) کښنود چې وروسته ئې پراختیا ومونده.

نن ورځ د رایادیدو قانونونه د زده کړې د نظری افبا گڼل کیږی چې مهم ئې دا دی. (۱) د ځای او د وخت د پیوستون قانون: که چیرته سړی دوه یا زیات شیان په یوه وخت او یا یوه ځای کې ووینی نو کله چې ددغه شیانو څخه یو ئې رایاد شى نو بل ئې هم رایاد بیږی.

(۲) د ورته والی قانون: که چیرته دوه شیان یو بل ته ورته وی د یوه رایاد بدل ډیر وخت د بل د رایادیدو سبب گززی دا پکار ده چې هم هیږه نه شی چې د دوه شیانود ورته والی په باره کې د لیکوالانو نی رټې متخلقی دی د مثال په توگه هوفدنگ (Höfding) هغه وخت دوه شیان یو بل ته ورته کښی چې ځنی برخی ئې گڼی وی گولډ مایر (Goldmeir) بیا د کره برخو شریکوالی ته اشاره کوی. ځنی نور پوهانو لکه میرخ (Merz) هغه وخت دوه شیان یو بل ته ورته بولی چې د یوه دننی جوړښت د هغه بل په شان وی.

(۳) د سمت او برخی قانون: کله چې د یوه سمت شی یوه برخه رایاده شی نو دغه برخه ددی سبب گرځی چې سمت او ټول شی رایاد شی.

(۴) د تضاد قانون: کله چې د تضاد یو اړخ په رایاد شى نو ډیر وخت ئې بل اړخ هم رایاد بیږی.

دلته پکار ده چې دا هم هږه نه شی چې تضاد د منطق او فلسفی موضوع او د ډیالکتیکی ماده ولی (ماتریالیزم) بنسټی قانون گڼل کیږی او ډیر ډولونه لری لری چې په عمومی توگه په دوه ډوله ویشل کیږی بنسټی (اصلی) او غیرى بنسټی (فرعی).

د تضاد د تعريف په هکله د فيلوسوفانو نظر ئې مختلفى دى د مارکسوالو فيلوسوفانو په نظريه يوازي د مور او غريب په منځ کې اقتصادى توپير بنسټى تضاد دى چې نه پخلا کيدونکى خوى لرى او نور ټول توپيرونه غيرى بنسټى گڼى. غيرى مارکسوال فيلوسوفان بيا هر توپير چې د دوه شيانو په منځ کې وى تضاد بولى او هغه توپيرونه چې ډير لوى او کره رول په دغه شيانو کې لوبوى بنسټى تضادونه گڼى.

د راياديدو د پورتنيو قانونو څخه څرگنديږي چې کله چې يو شى د بل شى د راياديدو سبب گرځي نو د دغه دواړو شيانو په منځ کې خامخا څه بنسټون وى د ويري او د درناکو او خطرناکو حالتونو يا شيانو تر منځ هم د زده کړى د نظر ئې له پلوه بنسټون شته دى.

دا چې د ويري او د خطر د حالاتو تر منځ څنگه بنسټون منځ ته راتلاى شى د ميلر (Miller) ازميننت (Experiment) پرى رىا اچوى.

د ميلر (Miller) از ميننت : ددى از ميننت مواد يوه پنجره وه چې تلى ئې نيمائې سپين او نيمائې تور و. سپين تلى د تور تلى څخه د يوى تمبى يا دروازي پواسطه بيل شوى و خو دا تمبه د يوه سپک څرخ او يوه سپک اړم پواسطه بيرته کيدلى شوه. سربيره پردى په سپين تلى کې بريښنا (بجلى) تيره شوى وه. ميلر (Miller) د خپل از ميننت په لومړى پړاو کې د داسى مړو څخه کار واخيست چې د پنجرى په سپين او تور تلى کې به يو شاتنه په خوښى کښينا ستلى. د از ميننت په دوهم پړاو کې په داسى حال کې چې د بنجرى د سپين او تور تلى تر منځ تمبه (دروازه) برسيره وه د پنجرى په سپين تلى کې لس ځله پرله پسى کښينول شوى او هر ځل به ئې د بريښنا گوزار ورکاوه. مړى به هر ځل تور تلى ته تنبتيډلى.

د از ميننت په دريم پړاو کې بيا مړو ته د بريښنا (بجلى) گوزار نه ورکول کيده او يوازي د بنجرى په سپين تلى کې کښينول کيدلى خو دوى به سمدستى د پنجرى تور تلى ته وتنبتيدلى.

د ازمینښت په څلورم پړاو کې بیا د پنجرې د سپین او تور تلی په منځ کې تمبه و تړل شوه او دیوه څرخ پواسطه چې پخوا مو وویل بیرته کیدلی شوه خو دا پیره چې هماغه مړی د پنجرې په سپین تلی کې کښینول شوی نو بی لدی څخه چې د بریښنا گوزار و خوری په میتازو ئې پیل وکړ کومه چې د ویری نښه ده. خو په ناڅاپی توگه ئې وکړای شو چې د څرخ د تاوولو د لاری د پنجرې د تور او سپین تلی تر منځ تمبه (دروازه) برسیره کړی او تور تلی ته وتښتی.

بیا وروسته دغه مړی د پنجرې د تور تلی څخه څو ځله راوښکدل شوی او په سپین تلی کې څو واړه کښینول شوی او هره پیره چې به په سپین تلی کی کښینول شوی سمدستی به ئې څرخ وچورلولو او تور تلی ته به لاړی.

د ازمینښت په پنځم پړاو کې د پنجرې د تور تلی او سپین تلی په منځ کې تمبه د څرخ په چورلولو نه برسیره کیده بلکه د یوه سپک اړم د ښکته کولو پواسطه. خو کله چې دا پیره هماغه مړی د پنجرې په سپین تلی کې کښینول شوی نو د څرخ په چورلولو بوختی شوی او هر څه هلی ځلی او کوبښ چې ئې وکړ د سپین او تور تلی تر منځ تمبه نه برسیره کیده. نو بیا ئې د پخوا په شان په میتیازو پیل وکړ او غلی ناستی وی او بیا ورسته ئې وکولای شو چې د اړم د ښکته کولو د لاری تمبه برسیره کړی او تور تلی ته وتښتی (۱۲).

میلر (Miller) پخپل دی ازمینښت سره وکولای شو چې دا په ثبوت ورسوی چې ویره د رایا دیدو د قانونو په بنسټ منځ ته راځی. په نورو تورو سره دا ددی مانا لری چې ویره یو زده شوی احساس دی.

ویره د هڅی (Trieb) بڼه لری او د خطر د شیانو او حالاتو نه د بچیدو په غرض د تند او گړندی عمل سبب گړزی.

لنډیز: که چیرته سړی د هل (Hall) ازمینښت ته انتقادی نظر واچوی نو وبه وینی چې ده په یوه ټاکلی وخت کې د مړو د غولو اندازه د ویری د پیمانی په توگه استعمالوله کله چې به مړو په یوه ټاکلی وخت کې ډیر غول وکړل نو دده دلپاره ئې د ډیری ویری مانا لرله او چې لږ غول به ئې وکړه نو دده دلپاره ئې د لږی ویری مانا لرله. دلته پکار ده چې وویل شی چې دا خبره لا پوره په ډاگه نده چې غښتلی طبی بدرگی د ډیری ویری مانا لری او یوازی د ویری نښه ده.

که چیری یوازی د ویری نښه وی نو بیا مونږ ته د ویری ډیروالی او کموالی راپه
گوته کولی او ښودلی نه شی. نو لدی کبله سړی ویلی شی چې د هل (Hall)
ازمینست په یوه مجهوله گڼنه ولاړ دی چې په نتیجه ئې سړی پوره تکیه کولی نه
شی.

خو برخلاف ددی د میلر (Miller) ازمینست دا په جوتته سره وښودله چې هغه مړی
چې د پنجری په سپین او توری تلی کې یو شانته په خونې کښیناستلی کله چې
ئې تلی کې هره پیره د برینسنا گوزار خوړ نو د ائې زده کړه چې په سپین تلی کې د
برینسنا د گوزار خطر دی. نو کله چې به په سپین تلی کې کښینول شوی نو د برینسنا
د گوزار هیله به ئې لرله چې د برینسنا گوزار به وخورى نو د سپین خخه به
تښتیدلی که د برینسنا گوزار به و او که نه او که د تښتې لار به ئې بنده وه نو بیا به
ئې میتیازی کولی.

تښتته او میتیازی دواړه د ویری نښی دی چې دا خبره په ثبوت رسوی چې ویره د
خطر په حالاتو احساساتی ځواب دی، کوم چې د ویری د زده کړې لپاره خبری کوی.
خو دا ددی مانا نلری چې موروثی ویره نه شته دی او هره ویره زده شوی ده.
لنډه دا چې موروثی ویره هم شته خو ویره زده کیدلی هم شی چې دا مونږ ته دا راپه
گوته کوی چې ویره انتقالی خوی م لری. لدی امله د ډاریدونکو کسانو سره تماس
سړی د ویری په رنځ اخته کولی شی.

د ویری پیداپښت او نظری

د غیږ موندل فراید د ویری نظری

ددی لپاره چې د فراید (Freud) د ویری په نظریه بڼه پوه شونو د هغه د هڅو (Triebe) او سائیز ماشین (Psychische Apparat) بڼو دنی ته ځغلنده کتنه پکار ده.

د فراید د هڅو گڼه (فرضیه) : فراید (Freud) په لومړی سر کې غوښتل چې هڅی (Triebe) په دوو ډلو وویشی.

(۱) د مینې (جنسی) هڅه چې د بهرو خواته زور کوی.
(۲) ځان خوښوونکی (خود پرسته) هڅه چې د ځان د ژغورنی دنده پغاړه لری. خو ورسته بیا ورته د ژوری خپرنی په لړ کې جوتنه شوه چې ځان خوښوونکی هڅه د مینې د هڅی سره هیڅ توپیر نلری.
ځان خوښوونکی هڅه د مینې د هڅی یوه بڼه ده.

لدی کبله فراید (Freud) د ځان خوښوونکی او د مینې د هڅو نظریه پرېښودله او ددی پر ځای ئې د دوه متضادو میراثی هڅو چې مینه او تیری دی گڼه (فرضیه) وکړه.

د هیرنگ (Heringe) نظریه ده دغه گڼه تا ئیدوی چې وائی په ژوندی ماده کې دوه متضاده کښښوونه شته دی چې یو ئې جوړونکی او بل ئې وړانوونکی دی. فراید (Freud) پخپله داسی دلیل راوړی چې د ژوند منځ ته راتگ د ژوند دوام او مرگ ته د نژدیوالی مانا لری. مرگ د ژوند هدف دی او ژوند خپله د دوی په منځ کې روغه جوړه ده.

سائیز جوړښت : فراید (Freud) سائیز جوړښت د یوه ماشین په شان تصور کوی چې د ډیرو پرزو څخه جوړ شوی وی او یو ټاکلی ځای نیسی.

دده په عقیده ساوالی (روحی) پېښی یوازی په هوبښ (شعور) کې پرتی ندی ځکه چې په هوبښ کې پرتو پېښو د څرگندونې او روښانولو لپاره نور مواد پکار دی کوم چې د هوبښ څخه بهر دی.

سربیره پردی تجزوی ازمیښتونه ښائی چې یوه برخه د ساوالو (نفسی) پېښو داسی پټ خوی لری چې په هوبښ کې د ښکاره پرتو پېښو د خوی سره سمون نه خوری لکه د ځان پخپله مرگ.

فراید (Freud) د هوبښ د لاندی د ساوالو پېښو یو خاصیت (څرنگوالی یا کیفیت) پوهیږی. دا خبره سړی په یوه مثال سره جوتولی شی.

که چیرته مونږ یو سائز شی لکه یو خیال یا د چا نوم په یاد کې ونیسو نو دغه خیال یا نوم تل زموږ په یاد کې نه پاتی کیږی. وروسته د یو څه وخت څخه زموږ د یاد وزی او هیږیږی. کیدای شی چې دغه خیال یا نوم د ځینو شرطونو د لاندی بیرته زموږ یاد شی نو دلته دا پوښتنه پیدا کیږی چې دا خیال یا نوم پدی منع کې چیرته و او څه پری شوی و او څه بڼه ئې لرله.

ددی پوښتنی په ځواب کې ویلی شو چې مونږ نه پوهیږو چې دا خیال یا نوم پدی منع کې څه شوی و او څرنگه بڼه ئې لرله خو دومره ویلی شو چې زموږ د یاد و تلی و او چیرته پټ و.

په مسلکی ژبه کې ویلی شو چې دغه خیال یا نوم زموږ د هوبښ (شعور) څخه وتلی و او د هوبښ بهر (غیر شعور کی) پروت و.

ددی واقعیت له مخی فراید (Freud) سائزی پېښی او شیان په دوو ډلو د هوبښ دننه (شعور) او د هوبښ بهر (غیر شعور) وویشلی.

ټولی هغه سائزی پېښی او شیان چې سمدستی مونږ ته په یاد دی د هوبښ دننه او کومی چې مو سمدستی په یاد ندی د هوبښ بهر وگڼلی.

خو بیا وروسته ده د خپلو څیړنو په لړ کی د هوبښ بهر دوه ډوله ساوالی پېښی او شیان پیدا کړه. یو ډول هغه ساوالی پېښی او شیان و چې د هوبښ په درشل کې ولاړ و او ډیر وړاندی تللی نه و او سړی په لږه پاملرنه سره هوبښ ته راوستلی شوی لدی کبله دغه پېښی او شیان د هوبښ د درشل (vorbewußt) سائزی پېښی شیان وبللی.

او خپله د هونښ بهر (unbewußt) استلا ئې د هغه ساايزو پيښو او شيانو لپاره وساتله چې د هونښ بهر دومره ليرى تللى وو چې هونښ ته بيرته راتگ ئې ډير په سختى سره امکان لرلو پدى ډول سره ساوالى پيښى او شيان په درى لاندې ډولونو وويشلى.

(۱) د هونښ (bewußt) ساوالى پيښى او شيان.

(۲) د هونښ د درشل (vorbewußt) ساوالى پيښى او شيان.

(۳) د هونښ بهر (unbewußt) ساوالى پيښى او شيان.

ددى مالوتو له مخى فرايډ (Freud) د هونښ دننه او د هونښ د درشل ساوالى پيښى د يوه خيل او د هونښ بهر ساايزى پيښى د بل خپل وگڼلى او دا حكه چې د هونښ د درشل پيښى هر وخت د هونښ دننه ته راتلاى شى كله چې ورته لږه پاملرنه او غږ و شى خو د هونښ بهر ساايزى پيښى په لږه پاملرنه سره نه بلكى د ټاكلو شرطونو د پوره كولو څخه وروسته په ډيره سختى سره راتلى شى خو دا هم نيغ په نيغه نه، بلكى مجبورى دى چې لومړى د هونښ درشل ته او بيا د هونښ دننه يا هونښ ته راشى (۱۳).

ساايز لړونه : فرايډ (Freud) سريبره پردى درى ډوله ساوالو پيښو او شيانو

درى ډوله نور ساايز لړونه مونده كړه چې د پورتنيو ساايزو پيښو او شيانو سره ئې د جوړښت له پلوه توپير لرلو او په خپلو منځو كې اړيكى لرى.

لومړنى يا مشر ددغه لړونو فرايډ (Freud) د (Es) په كوم كې چې د ځيريدو په وخت كې ټولى ميراثى ساوالى پيښى راټولى شوى وى چې بيا وروسته په شپږمه يا اتمه مياشت كې د چاپيريال د اغيزى د لاندې د (Id) يوه برخه زياته وده كوى او په پرله پسى توگه د (Ego) څخه رايبليرى او ځانته بڼه نيسى. د (Id) د رايبللى شوى برخى ته فرايډ (Freud) زه (Ich) وويل.

زه په عضلو حسى اعصابو په ياد راوړلو او په ادراك حاكميت لرى چې پدى توگه سره د بهرنى چاپيريال په هكله مالومات راټولوى او په پاى كې ددى توان پيدا كوى چې د (Ego) او بهرنى چاپيريال شيان او اغيزى سره توپير كړى او د (Id) او بهرنى چاپيريال په منځ كې د يوه منځگړى په توگه دنده تر سره كوى.

خو څنگه چې ماشوم په کوچنيوالي کې د خپل مور او پلار او ښوونکو د لاس لاندې وي نو دده په زه کې يو بل شی يا لې چې مور او پلار او ښوونکو د هيلو نمايندگي کوي وده کوي. دغه شی يا لې فرايډ (Freud) اخلاقي زه (Überich) يا وجدان ونوماوه.

اخلاقي زه يا وجدان د ځيريدو څخه پنځه يا شپږ کاله وروسته کله چې زه د اوډيپوس په احساس (Oedipuskomplex) يا دوه اړخيزه احساس په حل بريالی شوی وي په وده پيل کوي

د اوډيپوس احساس (Oedipuskomplex): ددی لپاره چې د اوډيپوس يا دوه اړخيزه احساس استللابه روښانه شی نو دی کيسی ته لومړی پام را اړول پکار دی. وائی چې په لرغونی يونان کې يو باچا ته طالع گرو (نجوميانو) وويل چې ستا به يو ځوی وشي او نوم به ئې اوډيپوس (Oedipus) وي. که چيرته هغه مړنکړی نو تا به مړ کړی او ښځه به دی په نکاح کړی. ويل کيږی چې ددغه باچا ځوی وشو خوڅنگه چې اولاد خوړو دی مړ ئې نکړ په وړوکوالي کې يی چيرته په بيديا کې پريښود. دی کوم چا مونده کړ او نوم ئې پری اود يپوس (Oedipus) کيښود. کله چې دغه هلک لوی شو نو د يوه بل باچا په لښکر کې چی دده د پلار سره ئې ورانه وه افسر شو او په نا خبری کې يی خپل پلار مړ کړ او خپله مور ئې په نکاح کړه. خو کله چې دی خبر شو چې خپل پلار ئې مړ کړی او خپله مور ئې په نکاح کړی ده نو ځان ئې روند کړ. څرنگه چې دغه کيسه د فرايډ (Freud) په وخت کې په يورپ کې ډيره مشهوره وه نو هغه هم پخپلو څيړنو کې د اوډيپوس (Oedipus) نوم ته ځای ورکړ او پورتنی دوه اړخيزه احساس ئې د اوډيپوس احساس (Oedipuskomplex) ونوماوه. مونږ هم دغه استلار ونيوله.

د اوډيپوس احساس د مور د سيني د خوړو شيدو څخه سرچينه اخلی. دا چې د کوچنی ماشوم د لوړی اړتيا مور پخپلو خوړو شيدو سره پوره کوی نو دا ماشوم هم د خپلی مور سره مينه وي او ورته گرانه وي. په نورو تورو سره د انسان لومړنی مينه د مور سره مينه ده.

د مور سره مينه د فرايډ (Freud) په ژبه د پلار سره تقليد او ورته والی مانا لری.

د مور سره مینه یانی د پلار تقلید تر هغی پر وړاندی خی تر خو چې ماشوم خوی پدی پوه شی چې دا د پلار سره سیالی ده ځکه چې پلار هم دده د مور یانی خپلی میرمنی سره مینه لری او ورته گرانه وی.

ددی گړی، څخه وروسته د خوی د ریزد پلار په مقابل کې دوه اړخیز وی. د یوی خوائی پلار پدی بدی شی چې د مور په مینه کې دده رقیب دی او دده نه مور اخلی. لدی کبله دی د یوی خوا غواړی یا ددی هیله لری چې پلار د منځه یوسی او دده خای د مور سره ونیسی او له بلی خوا غواړی چې پلار ته گران وی. د تقلید د لاندی سړی په عمومی ډول « یو داسی عمل پوهیږی په کوم کې چې سړی په یوه یا ډیرو کړو وړو سلوکونو یا فکرو کې د څه شی په ډول یا د چا په شان شی» (۱۴).
د تقلید پوله یوازی په وړوکتوب تنگه پاتی نده بلکه په ټول عمر کې سړی تقلید کوی. ډیر وخت سړی د هغه شیانو یا خلکو تقلید کوی کوم چې سړی ته په زړه پوری وی.

کله نا کله سړی د تیری کونکی او د بنمن تقلید هم کوی « پدی حالت کې سړی کم نا کمه پدی خوښ وی چې په خیال او تصور کې د بنمن په زور او شهرت کې چې دده په فکر ئی لری برخه واخلی» (۱۵).

او یا پدی حالت کې تقلید د بنمن څخه د ډار له کبله وی.
د ماشومی لور د اودیپوس احساس یا دوه اړخیزه احساس د ماشوم خوی د اودیپوس احساس ته ورته دی. خو ماشومه لور لومړی غواړی چې د مور سره د پلار رول ولوبوی خو ژر ورته دا پته لگیږی چې هلک ندی او د پلار په شان نه شی کیدلی نو ورته د نیمگړتیا او کمزوری احساس پیدا کیږی او په ډیره غصه او قار سره پدی پیل کوی چې د مور په شان شی او په ډیر زړه نا زړه غواړی چې پلار ته گرانه شی. ددی لپاره چې ماشوم خوی د اودیپوس احساس په سمه توگه حل کړی نو پکار ده چې د پلار تقلید مخ په وړاندی بوزی او د مور د مینې په خای په نورو نجونو او ښځو خپل تفاق مات او د مینې تنده سره کړی.

ماشومی لورته پکار دی چې د مور تقلید مخ په وړاندی بوزی او د پلار په ځای د نورو نرانو سره مینه پیدا کړی. لنډه دا چې د پلار تقلید ځوی ته د نرتوب او د مور تقلید لور ته د بنځیوتوب ځوی وربځی. دا ډول تقلید عادی او برخلاف ئې غیری عادی دی.

کله چې یو ماشوم ځوی غیری عادی تقلید کړی وی یانی د پلار د تقلید په ځای د مور تقلید کړی وی نو بیا احتمال ئې د بنځونی توب او حتی د مفعولیت شته دی. نو لدی کبله باید ده چې پلرونه خپل زیات وخت د ځامنو او میندی خپل زیات وخت د لوڼو روزنی ته ورکړی. کله چې ماشومان د اودیپوس احساس د منځه یوسی نو اخلاقی زه یا وجدان منځ ته راځی نو ځکه فراید (Freud) وائی چې اخلاقی زه د اودیپوس د احساس میراث دی چې جرړی په «دا» کې پرتی دی.

د پورتنی تحلیل څخه دا نتیجه لاس ته راځی چې «زه» (Ich) او «اخلاقی زه» (über ich) یا وجدان په لومړی سر کې د «دا» (Es) برخه وی. دلته پکار ده چې دا هیره نه شی چې د «زه» د ودی او دندی دا جرا کولو لپاره انرژي د «دا» څخه راځی. دغه انرژي بې پلوه ده یانی نه د مینې او نه د تیری ځوی لری. لدی کبله ویلی شو چې هر څومره چې «زه» زیاته وده وکړی او ډیر کار سرته ورسوی همدغومره د «دا» انرژي کمیږی ځکه چې «زه» د «دا» په اوږو وده او کار کوی. «زه» د «دا» د غلام او برخه په توگه پرله پسې وده کوی او بیا د «دا» په مخه کې ودریدلی شی. که څیر شو نو د «زه» دنده ډیره سخته ده ځکه چې «زه» هغه وخت یو کار سم سرته رسولی شی کله چې د «دا» د «اخلاقی زه» یا وجدان او چاپیریال غوښتنی او اختلافونه یو د بل سره پخلا کولی شی» (۱۶).

د چاپیریال او «دا» د غوښتنو د تضاد په حالت کې «زه» مجبور دی چې ددی پریکړه وکړی چې د «دا» غوښتنی ته هڅو د پوره کیدو اجازه ورکړی او که یو بل مناسب وخت ته ئې وځنډوی.

که چیرته «اخلاقی زه» یا وجدان هم د «زه» سره اختلاف ولری نو بیا «زه» دې ته اړدی چې یو بل قوت هم په سترگو کې ونیسی.

د ځیرموند فرایډ د ویرې لومړی نظریه

فرایډ (Freud) د خپلی څیرنی په لړ کې د لومړی ځل لپاره په ۱۸۹۵ عیسوی کال کې د ویرې پیدایښت او منځ ته راتګ ته خپل پام راواړولو او دې نتیجې ته ورسیده چې ویره د جنسی انرژۍ د ډب کیدو څخه پیدایځي. په نورو تورو سره کله چې جنسی هڅه د دننیو او یا باندنیو علتونو له کبله خنډنه او په عادی توګه روانه نه وي نو بیا جنسی انرژۍ ډب او جمع کیږي. دغه جنسی انرژۍ چې ډب شوی ده د جسماني حساسیت د زیاتوالي سبب ګرځي کومه چې د ویرې نښه ده.

د ځیرموند فرایډ د ویرې دوهمه نظریه

د ویرې د لومړی نظریې څخه وروسته ځیرموند فرایډ (Sigmund Freud) یوه ورځ د غرمې ډوډۍ لپاره په یوه میلمستون کې ناست و چې د پوهنتون د روغتون د ځیرنتون د څانګې یوې مرستیالې وویل چې د یوې پوهیدونکې (محصلې) نه په ازموینه کې استاد پوښتنه وکړه چې دا څه مانا لري چې ماشوم وځیري او میتیازي تری لاري شي. پوهیدونکې په ځواب کې وویل ځکه چې ویرېږي. ټولو ورپورې وخنډل او ناکامه شوه.

دې خبرې د فرایډ (Freud) پاملرنه یو ځل بیا ویرې ته راواړوله چې په ۱۹۲۶ عیسوی کال کې د پیلی ویرې (Phobie) د څیرنی په ترڅ کې دا ورته په ثبوت ورسیده چې د نوموړې پوهیدونکې ځواب سم و او په نا حقه ناکامه شویده. د ځیریدو درد ناک حالت بیشکه د ویرې سرچینه او د لومړنی ویرې نمونه ده چې بیا د ژوند په مختلفو پړاوونو کې په مختلفو بڼو کې لکه د بیلتون ویره، د خسی کیدلو ویره او داسې نور تکرارېږي.

کله چې سپری په ژوند کې داسی بی وسی د حالت سره لکه د ځیریدنی مخامخ شی او یا ئی د مخامخ کیدلو احتمال وی نو د حافظی د پلونو پواسطه د ځیریدنی د بی وسی حالت هونښ (شعور) ته راځی چې د ویری د تکرار سبب گرځی (۱۷).

که چیرته سپری د فرایډ (Freud) د ویری لومړی نظرئی ته چې ویره د جنسی انرژي د ډب کیدو نتیجه گنی او د ویری دوهمی نظرئی ته چې ویره د ځیریدو د بیوسی د حالت تکرار او د جنسی انرژي د ډب کیدو علت بولی پام وکړی نو په ظاهری توگه په تضاد کې بریسی خو په حقیقت کې دده د ویری دوهمه نظریه دده د ویری لومړی نظریه نه ردوی بلکه بشپړوی او دا پدی ډول چې په ځینو حالتونو کې د جنسی انرژي د ډب کیدو علت دی او په ځینو حالتونو کې معلول دی. په نورو تورو سره کله ویره د جنسی انرژي د ډب کیدو سبب گرزی او کله د جنسی انرژي د ډب کیدو خخه ویره پیدا کیږی نو ځکه د فرایډ (Freud) د ویری دغه دواړو نظریو ته د طبی ساپوهنی په روغتونو کې په درنه سترگه کتل کیږی یو د بل په ضد نه گنل کیږی او دواړه اعتبار لری.

د فرایډ په نظریه د ویری منځ ته راتگ

د فرایډ (Freud) په عقیده «زه» د ویری کور او مرکز دی. څرنگه چې د «زه» دده د «وجدان» منځ ته راتلل د خطر د حالاتو په ډډ چې د ویری سبب گرزی بی اغیزی نده. نو لدی کبله فرایډ (Freud) دی لاندنیو د خطر حالاتو ته چې د انسان په ژوند کې پرله پسې راځی گوته نیسی.

د بیلتون خطر: د ځیریدو د خطر خخه ورسته د بیلتون خطر د انسان په ژوند کې لومړنی خطر دی. پدی وخت کې لا ماشوم ډیر وړوکی وی او نه شی کولی چې د مور د تل لپاره د بیلوالی او د یوی شیبی لپاره د بیلوالی په منځ کې توپیر وکړی نو کله چې ئې مور د لږ څه وخت لپاره ځانته پریری او یا ئې چا ته ورکړی نو ماشوم داسی فکر کوی چې مور ئې د تل لپاره دده خخه لاره او ډار بری چې بیرته به گنی رانه شی.

د بيلتون خطر د ځيريدو د حالت خطر سره دومره توپير لري چې په هغه وخت کې ماشوم خپله مور نه پيژانده او اوس ئې پيژني چې دده د اړتياو د پوره کولو سرچينه ده.

د گرانښت د ناسو بټيا خطر: پدې پړاو کې ماشوم د مور څخه د يوې شيبې لپاره د بيليدلو او د تل لپاره د بيليدو توپير کولی شي او ددې هڅه کوي چې مور ته گران وي. که مور د ماشوم سره په پوره اندازه سره مينه و نه نښايي او ماشوم ته سوچ پيدا شي چې مور ته گران ندي نو بيا د گرانښت د ناسوبتيا د خطر سره مخامخ کېږي.

د خسي کيدو خطر: دا د خطر حالت د هلکانو لپاره د خوتې د غوڅيدو او د جنکو لپاره د جنسي عضوي د ژوبل کيدو په سوچ کې پروت دی چې په نتيجه کې خسي کيدو ويره پيدا کېږي.

کله چې اخلاقي زه يا وجدان منع ته راشي نو دغه د «خسي کيدو ويره بيا د وجدان او ټولنيزي ويري بڼه نيسي» (۱۸).

د وجدان ويره د گناه ويري مانا لري.

همدغسې په پييلې ويري (Phobie) کې فرايد (Freud) د خسي کيدو د ويري نښې وينې او دا خبره د وړوکی ماشوم هانس (Hans) په مثال سره روښانوي او ليکي چې «وړوکی هانس په لاره نه ځي ځکه چې د آس نه ډارېږي» (۱۹). چې آس به ئې وخورې. دا خبره د فرايد (Freud) په ژبه د خسي کيدو مانا لري.

فرايد (Freud) د هانس (Hans) د ويري علتونه د اوډيپوس د احساس په غلط حل کې وينې.

په ځای ددې چې دی د پلار تقليدو کړي او د مور په ځای د نورو نجونو سره مينه پيدا کړي او د مور د مينې څخه لاس واخلي د مور مينه ئې پري نه ښودله او د پلار سره سيالي ئې د آس په سيالي بدله کړه چې پدې توگه د پلار نه ويره د آس څخه په ويره بدله شوه. ددې پورتنی مثال څخه دا څرگندېږي چې د ويري په يو زيات شمير ډولونو کې د خسي کيدلو د ويري نښې نښانې پيدا کېږي.

په عمومي ډول سره د رښتيني او غيري رښتيني يا ناروغي ويري په منع کې توپير کېږي.

رښتییانی ویره د ښکاره بهرنیو خطرونو پوری تړلی ده. دناروغی ویری د خطر شی مالوم نه وی. لومړی باید د دی چې ولټول شی چې سپری د خه شی څخه ډایریری پدی هکله فرایډ (Freud) پخپل یوه تشخیص کې هڅو (Trieb) ته اشاره کوی او د ناروغی ویری علت ئې بولی او زیاتوی چې «که د هڅی خطر یو رښتییانی خطر وی نو بیا ناروغه ویره د رښتینی ویری بڼه لری. مونږ پوهیرو چې هڅی د خطر څخه لکه د بهرنی خطر په شان. زه - ځان ژغوری خو څنگه چې ددنی خطر د منځه وړلو او بچیدو څخه د - زه - د ځان ساتلو وسیلی بشپړی ندی نو سا ایز جوړښت ناروغه خوی پیدا کوی» (۲۰).

داسی هم کله نا کله پښیری چې رښتینی او غیر رښتینی یا ناروغه ویره یو د بل سره ګډه وی. پدی حالت کې خطر ښکاره او رښتییانی دی خو ویره نسبت دغه خطر ته خورا زیاته ده.

په لنډه توګه سره ویلی شو چې فرایډ (Freud) د خطر په نښتون کې د ویری دری بڼی او چهری سره بیلیوی.

(۱) **رښتینی ویره:** دلته سپری د بهرنی چاپیریال د ښکاره خطرونو سره مخامخ وی چې «زه» تری ډایریری.

(۲) **غیری رښتینی یا ناروغه ویره:** پدی ویره کې دنی خطر ونه رول لوبوی. په نورو تورو سره هغه خطرونه چې د «دا» څخه راځی او «دا» هغه بندی شوی هڅی دی چې د هوبښ په درشل کې ولاری دی او هوبښ (شعور) ته د رانتوتو هلی ځلی کوی خو «زه» اجازه نه ورکوی چې هوبښ ته راننوزی. د «زه» او دغه هڅو د جګړی په نتیجه کې حساسیت پیدا کیږی کوم چې د ناروغی ویری نښه ده.

(۳) **د وجدان یا اخلاقی زه څخه ویره:** کله چې وجدان یا «اخلاقی زه» د دود، دستور او د روا او ناروا ارزښتونو ماتول ډیر ټینګ ونیسی نو «زه» د «اخلاقی زه» یا وجدان څخه ډار پیدا کوی چې دغه د ګنا نه ویره هم نومیری ځکه چې اخلاقی زه د مور او پلار استازانو، چم ګاونډ او چاپیریال د غوښتنو نماینده دی او «زه» ته وائی چې دا کار کوه ښه دی او دا کار مه کوه بد دی.

د ویلهلم رایینس د ویری نظریه

ویلهلم رایینس (Wilhelm Reich) د لورې او د مینې په بنسټ خپله د ویری نظریه پدی ډول څرگندوی چې وائی لوربه د یوه منفی حالت بڼه ده. د ډوډۍ خوړل او مریدل کومه ایضافی انرژي نه پیدا کوی بلکه د کمښت د پوره کیدلو مانا لری. د هغه خوراکی مواد چې سپری ئې و خوری یوه برخه په جنسی انرژي بدلیرې. جنسی انرژي د خپل تولیدی خوی سربیره د کار په انرژي او نورو ټولنیزو ارزښت لرونکو انرژيو بدلیدلی شی.

نو ځکه ویلهلم رایینس (Wilhelm Reich) د لورې په خوا کې مینه نه هیروی او وائی چې انسان د لورې او مینې د اړتیاو د پور کولو لپاره مجبور دی چې د خپل چاپیریال او ټولنی سره په تماس کې وی. چاپیریال او ټولنه تل د مینې ټولو اړتیاو او غوښتنو ته هر کلی نه وائی بلکه کله کله ئې غندی. کله چې د مینې اړتیا د چاپیریال او ټولنی له خوا وغندل شی نو بیا د تینستی چې د ویری مانا لری او یا د تیری بڼه نیسی. دا چې ځینی تیری هم د چاپیریال او ټولنی له خوا ناروا گڼل کیږی او منع دی نو بیا تیری د ویری جامی اغوندی د بلی خوا تیری د ویری پواسطه د ویری له امله د ویری د علت د منځه وړلو او یا د ویری د خطر نه د بچیدو په غرض غښتلی کیږی. خو څنگه چې هر نوی تیری او یا د نوی تیری نیت د چاپیریال او ټولنی له خوا په سزا در سیدلو احتمال لری نو لدی کبله ویره تیری او تیری ویره زیاتوی چې په پای کې نه یوازی د جنسی انرژي د ډب کیدنی سبب گزی چې د ویری علت دی بلکه تیری ځانته راگزی چې نتیجه ئې د ځان پخپله مرگ دی. (۲۱).

د الفرد ادلر د ویری نظریه

الفرد ادلر (Alfred Adler) د ځیرموند فرایډ (Sigmund Freud) شاگرد و. ده د خپل استاد لاره ونه نیوله او ژوری ساپوهنی (Psychoanalyse) ته ئې په بل پلو وده ورکړه. دی د خپل استاد فرایډ (Freud) په شان د سائیزو پینسو د علت پوښتنه نه کوی بلکه د هدف تپوس ئې کوی.

لدى كبله ده خپله نظريه د زور په هڅه ودروله. دغه هڅه پدى هدف منع ته راځي چې د جسماني او معنوي كمښت احساس د منځه يوسي.

ادلر (Adler) د زور هڅه بنسټي گڼي او ټولي نوري هڅي د فرايد (Freud) د مينې او تيري د هڅو په گډون د زور د هڅي پوري تړلي گڼي. په نورو تورو سره ادلر (Adler) د زور هڅه د ټولو سايزو لانجو رېږو او كړكيچونو بنسټ او د انساني اړيكو ټاكونكي گڼي او د ويري علتونه هم د زور په هڅه كې لټوي او وائي چې ويړه د زوروري بهرنې نړۍ په مقابل كې د كمزوري بې وسې او كمښت د احساس (كمترۍ د احساس) له امله پيدا كيږي (۲۲).

د خوشحال «ختك» د ويري نظريه

نه يوازي ادلر (Adler) بلکه زمونږ د پښتنو نيکه خوشحال خان خټک هم ويړه د كمزوري سره په بنسټون كې ويني او په خپل يوه شعر كې وائي.

زه خوشحال كمزوري نه يم چې به ډار كړم
په ښكاره نارۍ وهم چې خوله ئې راكړه

د خوشحال بابا ددى شعر څخه راپه گوته كيږي چې كمزوري د زورور څخه ډاريږي، خودا ددى مانا نه لري چې زورور نه ډاريږي. زورور هم د خپل زور د لاس نه د وركولو د خطر له امله ويړيږي.

د يونگ د ويري نظريه

ددى لپاره چې يونگ (Jung) د ويري په نظريه ښه پوه شو د هغه د هوبن بهر يا بى هوبن (غير شعور) استلا ته لڼو نظر اچوو.

يونگ (Jung) بى هوبنپري (غيرى شعورى) ساوالى (روحى يا نفسى) پيښى په «ډله ايزو» او «ځانگړو» پيښو ويشي.

«ځانگړى بى هوبنپره پيښى» په پاسنى پور كې پرتى دى چې ډې ئى د يوه تن د مالوماتو او تجربو څخه جوړ شويدي. «ډله ايزى بى هوبنپره ساوالى پيښى» په لاندنى پور كې ديږه دى.

د ډله ایزو بی هونښیره ساوالو پښتو ډډ د گډو او عمومی مالوماتو څخه جوړ شویډی چې د یونگ (Jung) په ژبه ارشی تیوپ (Archetypus) نومیږی. د ارشی تیوپ (Archetypus) د روښانولو او څرگندولو لپاره دی دغی ښوونښانو ته گوته نیسی چې په کیسو او افسانو کې راځی لکه بلا ، شیشکه ، پیریان او داسی نور.

دغه د یوه کول (نسل) څخه بل کول ته د مور او پلار ، چم گاونډ او ټولنی پواسطه نقل کیږی. د یونگ (Jung) په عقیده ویره هغه وخت منځ ته راځی کله چې بی هونښیره (غیری شعوری) ساوالی پښی په هونښیره (شعوری) ساوالو پښو ډاږه او یرغل وکړی. پدی ترڅ کې سا ایزانډول خرابیږی چې ویره تری پیدا کیږی (۲۳). یونگ (Jung) نه د فرایډ (Freud) د مینی او تیری د هڅو او نه د ادلر (Adler) د زور د هڅی څخه انکار کوی ځکه چې ده ته خپله په شمیریز څیړنو کې ثابت شویده چې د ویری داسی ښی هم شته دی چې علت ئی د جنسی انرژئ ډب کیدنه او یا د زور هڅه ده خو دی د ویری کره علت د سا ایزانډول په خرابیدو کې وینی.

لنډیز او تبصره

که څیر شو نو وبه وینو چې فرایډ (Freud) د ساوالو پښو او فعالیتونو او پدی توگه د ویری د منځ ته راتگ او پیدایښت تومنه د مینی او تیری په هڅو کې او ادلر (Adler) ئی د زور په هڅه کې وینی. رایښ (Reich) دغه بیا د مینی او لوږی په اړتیاو کې لتوی.

که څه هم دلته دا انتقاد په ځای دی چې هڅی د ساوال ژوند یوه کوچنی برخه جوړوی او سړی نه شی کولی چې د ټولو ساوالو پښو او فعالیتونو پوله په هڅو تنگه کړی خو پدی هم سړی سترگی پتولی نه شی چې هڅی او اړتیاوی په ساوالو پښو او فعالیتونو کې کره رول لوبوی او د انسان د کړو وړو (سلوک) انرژئ او د حرکت قوه ده.

کارل مارکس (Karl Marx) هم پخپل تحلیل کې هڅی د پامه نه اوباسی او د ثابتو (Konstante) او نسبتي (relative) هڅو په منځ کې توپیر کوی. ثابتی هڅی د انسان د طبیعت یوه برخه ده او د څیږیدو د ورځی راهسی دغه هڅی لری.

ثابتي هڅي د هر ډول ټولنيزو شرايطو د لاندې انسانان لري. ټولنيز شرايط يوازي د ثابتي هڅو په بڼه او پلو اغيزه کولى شي. نسبتي هڅي د خاصو ټولنيزو شرايطو د لاندې منع ته راځي.

مارکس (Marx) جنسي او د لوري هڅي د ثابتي هڅو په ډله کې او د رویتوب (حرص) هڅه د نسبتي هڅو په ډله کې شمیري (۲۴).

لنډه دا چې هڅي * د ویري په منع ته راتگ او پیدایښت کې مهم رول لوبوي او په موروثي او غیرو موروثي ویشل کېږي.

همدغسې د یونگ (Jung) د ډله ایزو بی هونښیره پېښو استلايو پر مختگ دی او مونږ ته د ډله ايزي ویري موجودیت راپه گوته کوي. که څه هم دا د ساوال انډول خرابیدو گڼنه (فرضیه) چې د ویري سبب گرځي عمومي او مجهول خوی لري چې لږ عملي کار تری اخستل کیدلی شي.

---

* کله چې مونږ د هڅي نه خبری کوو نو د هڅي لرلو او هڅي کولو په منع کې لکه د خوب لیدل او د خوب کولو په شان توپیر کوو. هڅه کول د هاند یا کونښن په مانا او هڅه لرل د Drive او Trieb په مانا استمالوو.

د ویري تلل او پیمانې کول

د ویري د تللو او پیمانې کولو په برخه کې بنسټي ستونزي پدی کې پرتي دی چې سړي ویره د نورو ساايزو بدرگه پېښو څخه په اسانې نه شي بیلولی خوسره ددی هم د ویري د اندازه کولو لپاره یو زیات شمیر تلی (Scale) او پیمانې (Tests) شته دی لکه د ټیلر (Taylor) د ښکاره ویري تله (Manif. Anxiety Scale) او د ټورنر (Thurner) او ټیوس (Tewes) د ماشومانو د ویري پیمانې (Kinder Angst Test) د ډیکسن (Dixon) د ویري تله (Anxiety Scale) او داسی نور.

خو مونږ نه غواړو چې دلته د ويري مختلفې تلي او پيماني راغونډي کړو او يوازي د ويري په هغه تله رڼا اچوو چې مونږ د ويري د مختلفو تلو او پيمانو د خپرني په نتيجه کې د پښتنې ټولني لپاره ددغي تلي د اتبار په پام کې نيولو سره جوړه کړيده.

دا تله د پنځوسو (۵۰) پوښتنو څخه جوړه شويده چې په « هو » او « نه » باندې جواب ورکول کيږي. که څوک غواړي چې خپله ويره پخپله اندازه کړي نو همدلته دي د کتاب لوستل نور بس کړي او د لاندې تلي پوښتنو ته دي په هو او نه سره ځواب ورکړي.

د وپړی تله

ځوابونه		پوښتنی
نه	هو	
		۱ زما لاسونه او پښی تل عادی حرارت لری؟
		۲ زه په میاشت کې یو یا څو ځل ایسال کیږم؟
		۳ زه کله کله په قهر کیږم؟
		۴ زه کله کله په ځان باور نلرم؟
		۵ په ما کله کله سرگرزی او کانگی راځی؟
		۶ ځما خوب ډیر خراب او نا ارامه دی؟
		۷ زه ډیر کم قبضیت لرم؟
		۸ ما ته کله کله ځان بی ارزښته ښکاری
		۹ ما هیڅکله د چا سره بی لوزی او وعده خلافی نده کړی؟
		۱۰ ځما تل خپته خوږیږی؟
		۱۱ زه ډیر ژر ستړی کیږم؟
		۱۲ ما ته ډیر وخت واړه شیان ډیر غټ ښکاری؟
		۱۳ زه تل رښتیا وایم؟

ڄوابونه		پوئستنی
نه	هو	
		۱۴ زه په یخنی کې هم کله کله خولی کیرم؟
		۱۵ ځما ډیر وخت سر خورې؟
		۱۶ زه ځنی وخت دومره عصبی یم چې خوب نه راځی؟
		۱۷ ټول هغه کسان چې زه ئې پیژنم په ما ډیر گران دي او یومی هم بدی نه راځی؟
		۱۸ زه تل د لوړی احساس لرم که څه هم ډوډی مې خورلی وی؟
		۱۹ ځما ستونزی او ربړی دومره زیاتی دی چې د حل امید ئې نلرم؟
		۲۰ ځما رنگ ژر نه تنستی؟
		۲۱ ځما وار وپار په وړه پینسه کې هم کله کله خطا کیرې؟
		۲۲ زه کله کله په داسی خرابو شیانو کې فکر و هم چې په هغو باندي د چا سره گپیدلی نه شم؟
		۲۳ ځما په ژوند کې داسی وخت هم و چې د ډیره غمه خوب نه راتلو؟
		۲۴ زه په لویو جرگو کې چې ډیر خلک راتول شوی وی تنگیږم؟
		۲۵ زه فکر کوم چې د ډیرو خلکو زه نه خونبیرم؟
		۲۶ زه زیات وخت عصبی یم؟

ځوابونه		پوښتنې
نه	هو	
		۲۷ زه کله نا کله هغه کار چې سمدستي کول پکار دی بل وخت ته پرېږدم
		۲۸ زه کله کله ځان يوازی حس کوم که څه هم د ملگرو سره يم؟
		۲۹ زه تل په خپل راتلونکي کې چرت وهم
		۳۰ کله چې زه په شپو ځايونو يا لارو تيرېږم غونډۍ مې ځيرېږي؟
		۳۱ ځما زړه غريږي کله چې د ډيرو خلکو په مخکي خبري کو؟
		۳۲ ما ته کله کله په بي ادبه توگه خندا راځي؟
		۳۳ ځما سره تل دا خيال وي چې ناروغۍ يا بل څه به راپنښ شي؟
		۳۴ زه په تش کور کې چې خلک پکې نه وي تنگېږم؟
		۳۵ زه نسبت نورو ته ډيره حوصله لرم؟
		۳۶ زه ډير کلک زړه لرم او هيڅکله مې ژړلي ندي؟
		۳۷ زما سره د خپلو خپلوانو او دوستانو غم وي چې څه بد څه ورپيښ نه شي؟
		۳۸ زما د شپې په تياره کې چيرته تگ نه خوښېږي؟
		۳۹ زه په جرگو او غونډو کې ځکه چوپ ناست يم چې کومه غلطه خبره ونکړم؟

ځوابونه		پوښتنې
نه	هو	
		۴۰ کله کله ځما په سترگو تکه تياره راشي چې رڼا ورځ راته شپه برينې؟
		۴۱ ځما کله کله لاس، سترگی، وښکی يا کوم بل ځای بې اختياره رپيرې يا ريرې؟
		۴۲ زه هر شې ډير جدی او مهم نيسم؟
		۴۳ ما سره تل ددی غم وی چې نورو ته کم عقل ښکاره نه شم؟
		۴۴ ما هيڅکله دروغ ندی ویلی؟
		۴۵ کله کله زه داسی فکر کوم چې څه راکي نیمگړی دی؟
		۴۶ ما سره تل ددی اندیښنه وی چې څه میکروب راپوری نه شی؟
		۴۷ ځینی ژوی او حیوانات چې د ټولو خلکو خونبیرې او مینه ورسره لری ځما بدی شی؟
		۴۸ ما تل خپله ژمنه سرته رسولی ده؟
		۴۹ زما سره کله کله دا خیال وی چې بلا یا پیریان به می وځوړوی؟
		۵۰ زه ډیر خراب خوبونه ویم؟

د ویری ټول

د ویری د ټول لپاره پکار دی چې د خبرو وینا او یا لوست ژبه د شمیر په ژبه وارول شی او دا پدی توگه سره کیدای شی چې د هری پوښتنی وزن او ارزښت وټاکل شی. د ویری دا تله د پنځوسو (۵۰) پوښتنو څخه جوړه شویده چې لس پوښتنی (۳ ، ۹ ، ۱۳ ، ۱۷ ، ۲۲ ، ۲۷ ، ۳۲ ، ۳۶ ، ۴۴ ، ۴۸) دروغ اندازه کوی او پاتی نوری پوښتنی ئې ویره اندازه کوی. پدی تله کې ټولی پوښتنی که د دروغو وی او که د ویری وی یو شانته وزن او ارزښت لری. لدی کبله سړی هری پوښتنی ته یو خورد یا یو پاو یا یو چارک یا یو من وزن منلی شی او یا یوه نمره ورکولی شی. پدی توگه سره د خبرو یا وینا ژبه د شمیر په ژبه اړول کیږی او دوه معیارونه، میچونه یا پیمانی پدی تله کې لاس ته راځی چې یوه ئې د لسو او بله ئې د څلوېښتو نمرو (یا خوردونو یا پاوونو یا چار کونو یا منونو) څخه جوړه شویده چې سړی پری د مختلفو کسانو په منځ کې دروغ او ویره پرتله کولی شی.

۱- جدول

پدی جدول کې هغه ځوابونه راپه گوته شوی دی چې د دروغو او یا ویری مانا ورکوی.

د پوښتنو لمبر	د پوښتنو ډول	ځواب
۱	ویره	نه
۲	ویره	هو
۳	دروغ	نه
۴	ویره	هو
۵	ویره	هو
۶	ویره	هو
۷	ویره	نه
۸	ویره	هو
۹	دروغ	هو
۱۰	ویره	هو
۱۱	ویره	هو
۱۲	ویره	هو
۱۳	دروغ	هو
۱۴	ویره	هو
۱۵	ویره	هو
۱۶	ویره	هو
۱۷	دروغ	هو
۱۸	ویره	هو
۱۹	ویره	هو
۲۰	ویره	نه
۲۱	ویره	هو
۲۲	دروغ	نه
۲۳	ویره	هو
۲۴	ویره	هو
۲۵	ویره	هو

د پوښتنو لمبر	د پوښتنو ډول	ځواب
۲۶	ویره	هو
۲۷	دروغ	نه
۲۸	ویره	هو
۲۹	ویره	هو
۳۰	ویره	هو
۳۱	ویره	هو
۳۲	دروغ	نه
۳۳	ویره	هو
۳۴	ویره	هو
۳۵	ویره	نه
۳۶	دروغ	هو
۳۷	ویره	هو
۳۸	ویره	هو
۳۹	ویره	هو
۴۰	ویره	هو
۴۱	ویره	هو
۴۲	ویره	هو
۴۳	ویره	هو
۴۴	دروغ	هو
۴۵	ویره	هو
۴۶	ویره	هو
۴۷	ویره	هو
۴۸	دروغ	هو
۴۹	ویره	هو
۵۰	ویره	هو

ارزبښتنه او نتيجه: هغی پوښتنو ته چې د پورتنی جدول په شان په هو

او نه ځواب ورکړي شوی وی یا نی د دروغو یا ویری مانا ورکوی یوه نمری (یا خودر ، پاو ، چارک ، یا من وزن) ورکول کیږی . هغی پوښتنو ته چې بر خلاف ددغه جدول د ځوابونو ځواب ورکړی شوی وی یا سپینی پریښودل شوی وی او هیش ځواب نه وی وکړ شوی صفر نمره ورکول کیږی . پدی ډول د درغو د ډیر نه ډیری لس نمری او د ویری د ډیر نه ډیری څلوېښت نمری لاس ته راځی چې موږ دغه دواړه یانی هم د دروغو او هم د ویری نمری په دری ډلو ویشو . په دوهم جدول کې د ویری یا ډار نمری او په دریم جدول کې د درغو نمری په ډلو ویشل شویدی .

۲ - جدول

نمری	ویره یا ډار
۱ - ۱۰	لږ ډارن
۱۱ - ۲۹	برابر ډارن
۳۰ - ۴۰	ډیر ډارن یا ناروغه ویره

۳ - جدول

نمری	دروغ
۱ - ۳	لږ دروغجن
۴ - ۷	برابر دروغجن
۸ - ۱۰	ډیر دروغجن

د نتيچو مانا: د تول د نظريي له مخي د نتيجو د سمی مانا لپاره د تلی د «ډاډ

«يا «باور» (Reliability) او «اتبار» (Validity) پيژندنه پکار ده. هر څومره چې يوه تله سمه او دقيقه تلل کوي هغومره ئې نتيجي د «ډاډ» يا «باور» وړ دي. «اتبار» يوه تله هغه وخت لري کله چې هغه څه اندازه کوي چې سړي اندازه کول غواړي.

د ويړي ددی تلی «اتبار» پدی کې پروت دی چې پوښتنی ئې د ويړي د نښو نښانو په باره کې دی او «ډاډ» يا «باور» ئې د دروغو د اندازه پواسطه ټاکل کيږي، کومی چې منطقی پوښتنی دی چې د عمومی تجربی په بنسټ ولاړی دی. هر څومره چې سړي زیات دروغجن وی هغومره ئې د ويړي پوښتنی هم په دروغو ځواب کړیدی او د ډاډ او باور وړ نه دی. هر څومره چې سړي لږ دروغجن وی هغومره ئې د ويړي پوښتنی هم په رښتیا ځواب کړی دی چې پدی حالت کې د ويړي د پوښتنو ځوابونو د ډاډ او باور وړ دی.

۴ - جدول

دروغ	ویره
پوښتنی	ډاډ %
صفر	۱۰۰
۱	۹۰
۲	۸۰
۳	۷۰
۴	۶۰
۵	۵۰
۶	۴۰
۷	۳۰
۸	۲۰
۹	۱۰
۱۰	صفر

د څلورم جدول څخه جوتهېری که چا د دروغو لس واړه پوښتنو ته داسی ځواب ورکړی وی چې د دروغو مانا ولری نو بیا د ویری پوښتنی صفر یا هیڅ د « ډاډ » وړنه دی.

که نهه پوښتنو ته ئې داسی ځواب ورکړی وی چې دروغو مانا ولری نو بیا په سلو کې لس د ویری د پوښتنو ځوابونه د « ډاډ » وړدی. همدغسی که اتو پوښتنو ته ئې نو بیا په سلو کې شل، که اوو پوښتنو ته نو بیا په سلو کې دیرش، که شپږو پوښتنو ته نو بیا په سلو کې څلوینست، که پنځو پوښتنو ته نو بیا په سلو کې پنځوس، که څلورو پوښتنو ته نو بیا په سلو کې شپیته که درې پوښتنو ته نو بیا په سلو کې اويا، که دوو پوښتنو ته نو بیا په سلو کې اتیا او که یوی پوښتنی ته داسی ځواب ورکړ شوی وی چې د دروغو مانا ولری نو بیا د ویری د پوښتنو ځوابونه په سلو کې نوی رښتیا او « ډاډ » وړدی.

که چا د درغو ټولو پوښتنو ته داسی ځواب ورکړی وی چې د دروغو مانا نه لری یا نی ډیررښتونی تن وی نو بیا د ویری د پوښتنو ځوابونه سل په سلو کې د « ډاډ » وړدی.

لنډه دا چې کله چې سپری ډیر دروغجن وی او د دروغو د اتو نه نیولی تر لسو واړو پوښتنو پوری داسی ځواب کړی وی چې د دروغو مانا ولری نو بیا د ویری د پوښتنو په ځوابونو « باور » پکار ندی، خو دروغ خپله هم د ویری مانا لری ځکه چې پدی حالت کې سپری د زړه د خبری او راز د ښکاره کیدلو څخه ډار پیری. کله چې سپری برابر دروغجن وی یانی د درغو د څلورو څخه تر اوو پوری پوښتنو ته ئی داسی ځواب ورکړی وی چې د دروغو مانا ولری (دریم جدول پرتله کړی) نو بیا د ویری پوښتنی څه نا څه د « ډاډ » وړدی خو مانا او څرگندونه ئی په احتیاط سره پکار ده. خو که د درغو اندازه ددی څخه ټیبه وی نو بیا ویری د پوښتنو ځوابونه پوره د « ډاډ » وړدی. پدی حالت کې که چا د ډیرشو څخه تر څلویښتو پوری د ویری پوښتنی داسی ځواب کړی وی چې د ویری مانا ولری نو بیا دغه ویره ناروغه ویره ده چې درمل ئی خامخا پکار دی (دوهم او دری جدول پدی هکله هم کتلی شی).

که څوک غواړی چې د ویری د پوښتنو نتیجی سل په سلو کې « ډاډ » وړکړی نو د څلورم جدول په مرسته کولی شی او دا پدی توگه چې هر څومره چې سپری د روغجن وی په هماغه تناسب د ویری پوښتنی وشمیری د مثال په توگه که چا د دروغو دری پوښتنو ته داسی ځواب ورکړی وی چې د دروغو مانا ولری او د ویری پنځه ډیرش پوښتنو ته ئی داسی ځواب ورکړی وی چې د ویری مانا ولری نو پدی حالت کې د څلورم جدول له مخی په سلو کې په اويا « ډاډ » او « باور » سره دوهم جدول په نښتون کې ویلی شو چې دغه ویره ناروغه ویره ده. که وغواړو چې په سلو کې په سل ډاډ سره دغه نتیجی مانا کړو نو بیا پکار ده چې بیا پنځه ډیرش په اويا کې ضرب او په سلو ئی وویشو.

$$24,50 = \frac{35 \times 70}{100}$$

۱۰۰

پدی توگه سره د ویری د پوښتنو شمیر ۵۰ ، ۲۴ ته راټیټه شو. د دریم جدول له مخی د ډیر ډار له پراو څخه د برابر ډارن پراو ته راښکته شو. په نورو تورو سره مونږ سل په سلو کې په ډاډ سره ویلی شو چې دغه سپری ډیر ډارن دی. د ویری د څرنگوالی (کیفیت) د څرگندولو لپاره د ویری د تلی پوښتنو متن او ډاډ ته نظر اچول پکار دی د هغه پوښتنو د ډاډ او متن څخه چې داسی ځواب شوی وی چې د ویری مانا ولری جوتیدلی شی چې سپری څه ډول ویره لری . پییلی نا پییلی که ټولنیزه او یا بل ډول ویره ده.

همدغسی هغه کسان چې ددی تلی د یارلسمی او څلورڅلویښتمی پوښتنو ته ئې مختلف ځوابونه ورکړی وی داسی کسان دی چې د دروغو هڅه کوی او یا ئې په دروغو نوی پیل کړی دی او په چل ئې پوره نه پوهیږی. ځکه چې دغه دواړه پوښتنی د دروغو یوه پوښتنه ده او یوازی په منفی او مثبت دوه پوښتنی شویدی.

د ویری درمل

ویره دوه اړخه لری چې یو ئې جسمانی او بل ئې ساوال اړخ دی. لدی کبله د ویری درمل هم دوه اړخه لری چې یو ئې ساوال او بل ئې جسمانی یا طبی اړخ دی. دا چې په کومه اندازه د ویری په ساوال او په کومه اندازه د ویری په جسمانی او یا طبی دومل زور واچول شی ددی پوری اړه لری چې د ویری ددغه دواړو اړخونو څخه کوم یو اړخ دروند دی او کره رول لوبوی.

د ویری جسمانی یا طبی درمل : د دارو او دوا دلاری ویری درمل په هغه وخت کې اغیزه ناک او گټور دی که چې د ویری جسمانی اړخ کره رول لوبوی خو په خوا کې ساوال درمل هم پکار دی.

د طبی ساپوهنی په روغتونونو کې د ویری هغه ناروغانو ته چې دننی یا بهرنی عقلی او عصبی ناروغی (endog. und exog. Psychosen) ولری لار گاتیل یا میگافن (Largactil=Megaphen) ترکتان یا تروکسال (Taractan=Truxal) او نوویل (Noveril) ورکول کیږی.

د ویری هغه ناروغانو ته چې عصبي تکلیف (Neurose) لری بیا میلرل (Melleril) او هوپرفورات (Hyperforat) ورکول کیږی . دغه ټولی پورتنی دواگانۍ بی د هوپرفورات (Hyperforat) څخه چې یوه د بوټو څخه جوړه شوی دوا ده لږی یا ډیری غاړه ایزی (فرعی) اغیزی لری. لدی امله که ډیره اړتیا ورته نه وی د استعمال څخه ئې ډډه پکار ده. دغه ټولی دواگانۍ ویره د منځه وړلی نه شی بلکه د څه مودی لپاره ئې کموی او مخه ئې نیسی. لدی کبله ددی په خوا کې ساوال درمل پکار دی. په تیره بیا د هغه ویری جرړی چې د عصبي او عقلي ناروغیو (Psychose) څخه بدرگه نه وی او یوازی د عصبي تکلیف (Neurose) څخه بدرگه وی یوازی او یوازی ساوال درمل وبنکدلی شی.

د ویری ساوال درمل: د ویری ساوال درمل له یوی خوا د ویری د مختلفو نظریو او له بلی خوا د ویری د خطر د شی په نښتون کې کیږی ځکه چې ویره یو داسی احساس دی چې علت ئې خطر دی. دغه خطر کیدای شی چې دننی یا باندینی پټ یا ښکاره رښتیانی یا غیر رښتیانی وی.

دننی خطر: د «دا» او یا اخلاقی زه (وجدان) له اړخه خطر لکه د دوزخ خطر، د عذاب خطر او داسی نور.

باندینی خطر: لکه د غربت خطر، د افت خطر، د مرگ خطر، د ناروغی خطر او داسی نور چې زمونږ نړۍ تری ډکه ده.

رښتیانی خطر: چې د خطر شی واقعاً موجود وی.

غیری رښتیانی خطر: چې د خطر شی هیڅ نه وی او سپری تش یو ذهنی احساس د خطر کوی.

ښکاره خطر: چې د خطر شی مالوم او څرگند وی.

پټ خطر: چې د خطر شی غیب او نا مالوم وی.

کله کله داسی هم کیدای شی چې په ظاهره سپی ته یو شی خطر ښکاری خو په حقیقت کې خطر بل شو وی لکه د مثال په توګه یو ماشوم په ظاهر کې د آس نه ډارېږی او په حقیقت کې د خپل پلار څخه.

خطر کیدای شی چې دایمی یا عرضی او موقتی خوی ولری یانی په یوه ټاکلی شیبه کې ذهنی یا عینی انتظار کیږی. خطر کیدای شی چې د انسان د تیر شوی ، راتلونکی او یا اوسنی وخت پوری رښتیاڼی او یا غیر رښتیاڼی (تش ذهنی) اړه ولری او یا د مختلفو وختونو پوری تړلی وی.

دا چې مختلف ډول خطر ونه شته همدغسی د ویری هم مختلف ډولونه شته دی خو په عمومی ډول د روغی او ناروغی ، د پیپلی او ناپیپلی ویری په منځ کې توپیر کیږی. د پیپلی ویری د خطر شی مالوم وی او د ناپیپلی ویری د خطر شی نا مالوم وی. ناپیپلی ویره د پیپلی ویری جگ پړاو دی چې د خطر د شی پوری د پیپلتوب مزی شکیدلی وی.

که چرته دا څرګنده نه وی چې سپی د څه شی څخه ډارېږی یانی ناپیپلی ویره لری نو بیا پکار ده چې ناپیپلی ویره په پیپلی ویره بدله شی. ناپیپلی ویره ساپوه د ویری لرونکی د ژوند د تاریخ او نورو ساوالو تخنیکونو او مسلکی مالوتو په مرسته په پیپلی ویره بدلولی شی ، یانی د خطر شی ټی مالومولی شی چې د څه شی نه سپی ډارېږی. دلته دا پروانه کوی چې دغه شی د ویری سره حقیقی او ظاهری اړیکی لری ځکه چې د رمل لومړی د ویری د ظاهری شی په نښتون کې پیل کیږی او بیا د ویری حقیقی شی ته سپی راځی. کیدای شی چې د ظاهری شی د ویری د درمل پواسطه د حقیقی شی څخه هم ویره ورکه شی او د حقیقی شی د ویری درمل ته هیڅ حاجت پاتی نه شی.

دروغی پیپلی ویری درمل ته اړتیا نه لیدل کیږی ځکه چې هر څوک دغه شان ویره لری لکه د زهر لرونکو مارانو څخه ویره . خو که د زهر لرونکو مارانو څخه ویره نسبت هغی ته چې په عمومی توګه ټی خلک لری ډیره زیاته وی نو بیا دغه هم په ناروغه ویره کې شمیرل کیږی. د ناروغی ویری ساوال درمل خامخا پکار دی. د ناروغی پیپلی ویری د ساوال درمل لپاره مختلف لاری شته دی چې مونږ ټی ځینی مهمی په لنډه توګه دلته روښانوو.

(۱) د پاتکی په پاتکی اشنا کولو لاره :

ددی لاری بنسټ پدی ولاړ دی چې ویره لرونکی پاتکی په پاتکی د ویری د شی سره چې ده ته خطرناک ښکاری بلد او اشنا کیږی.

مثال : ماشوم زمري د آس نه ډاریږی.

پدی حالت کې ساپوه ته پکار دی چې لومړی زمري دی ته چمتو کړی چې دده سره نوری کتنی وکړی. په دوهمه کتنه کې د خبرو په ترڅ کې ورته یوازی د آس نوم یاد کړی. په دریمه کتنه کې بیا نه یوازی ورته د آس نوم یاد کړی بلکه د لوبو آس ورته هم لنډ ښکاره کړی. په څلورمه کتنه کې بیا د لوبو آس ورته په لاس کې ورکړی. په پنځمه کتنه کې بیا ورته د رښتیانی آس د راتگ څخه خبری وکړی او ښپږمه کتنه کې بیا ورته رښتیانی آس راوولی او یا زمري رښتیانی آس ته وروولی او په اومه کتنه کې آس ورسره په زیات تماس کې راوولی.

زمري پدی توگه پاتکی په پاتکی د آس سره اشنا کیږی چې ده ته خطرناک بریښده او دا پته ورته لگیږی چې آس هډو خطرناک ندی او د آس څخه ویره ئې ورکیږی.

(۲) منطقی لاره :

پدی لاره کې په منطقی ډول او دلائلو سره ناروغ ته د خپلی ناروغی مانا او ارزښت ورپه گوته گیږی او پدی توگه د خطر د شی په مقابل کې دده د فکر نظریو او دریز د بدلیدلو هڅه کیږی.

مثال : یوه ښځه داسی فکر کوی چې لاسونه ئې پاک مینځلی ندی او ددی څخه

ډاریږی چې خلک به ووائی چې لاسونه ئې خیرن دی نو بار بار خپل لاسونه مینځی. پدی حالت کې ساپوه دغه ښځی ته وائی چې خپل لاسونه لا پسی زیات ومینځی یانی که په ورځ کې لس ځلی مینځه اوس ئی شل یا دیرش ځلی ومینځی ترڅو چې دا پته ورته ولگیږی چې دغه کار مبالغه دی او د لاسونو بار بار مینځل ورته بې مانا او بې ارزښته ښکاره شی او لاس تری واخلي (۲۵).

ساپوه کولی شی چې دغې بنځی ته داسی سلا ورکړی چې خپل لاسونه نه مینځی او پری ئې ږدی چې ډیر خیرن شی او دلیلونه وروړاندی کړی چې په عمومی توگه خلک په ورځ کې دومره پیره لاسونه مینځی او یا کوم خاص صابون ورته یاد کړی چې ددغه صابون په استعمال سره بیا دومره زیات د لاسونو مینځلو ته حاجت نه پاتی کیږی خو د جبری سلوک ناروغان د لاسونو د زیات مینځلو سلا نسبت د لاسونو د نه مینځلو سلا ته په اسانی سره منی.

۳) د تمرین لاره :

ددی لاری بنیاد په تمرین ولاړ دی چې د ساپوه په سلا او مشوره ئې ناروغ د خپلی ناروغی د منځه وړلو لپاره کوی.

مثال: یو ځلمی د ډیرو کسانو په مخکې خبری نه شی کولی ځکه چې ډار پری چې غلطه خبره ونکړی. دلته ساپوه په لومړی پړاو کې د هغه کسانو چې ناروغ ورسره سروکار لری یوه فرضی غونډه جوړوی، او په دغه فرضی غونډه کې ویره لرونکی ته وائی چې یو څو خبری وکړی کله چې دغه خبری بنی تمرین او زده شی نو بیا په دوهم پړاو کې ناروغ په عملی ژوند کې د دغه تمرین څخه کار اخلی او ساپوه ته بیا د خپل عملی ژوند د خبرو او کړو وړو څخه خبر ورکوی او د ساپوه په سلا مشوره خپل بل گام اخلی تر هغو چې د ډیرو کسانو په مخکې نه یوازی د خبرو کولو جوگه شی بلکې د خپلی خبری په سموالی د ټینگ دریدلو توان هم پیدا کړی او ویره ئې د منځه لاړه شی.

اوس به خپل لومړنی خبری ته راشو چې د ویری د ساوال درمل او مختلفو نظریو نښتون دی. دا خبره هم سړی په یوه مثال سره جوتولی شی.

مثال: یو زوړ سړی د یوی شپي لاری د تیریدو څخه ډار پری.

د یونگ (Jung) د نظری په بنیاد چې ویره د ساوال انډول په خرابیدو کې وینی دغه سړی هله خپله ویره کمولی شی چې په لاره سیخ او نیغ لاړ شی ، نه بنی خواته او نه کینی خواته او نه شاته وگوری.

د ادلر (Adler) د ویری د نظری په بنسټ چې ویره د ځواکمن چاپیریال په مقابل کې د بی وسی او د کموالی د احساس نتیجه گڼی پکار ده چې دغه زور سپری د چاله خوا په لاره بدرگه شی تر څو چې ځان ځواکمن حس کړی او پدی توگه ئې ویره کمه شی.

د ویری د ځینو څپرنو لنډې نتیجې

ویره او زده کړه :

ډارن کسان د غیرو ډارنو کسانو په پرتله اسان کار ښه زده کولی شی او اسانې پوښتنې ژر حل کولی شی خو په پیچلو کارونو او پوښتنو کې نتیجې د غیرو ډارنو څخه ډیری خرابې دی. د ډارنو کسانو د ښوونځی نتیجې هم د غیری ډارنو په پرتله خرابې دی.

ویره او تنگسه :

ډارن کسان په تنگسه کې ډیر گډو ډ کیری نسبت غیرو ډارنو کسانو ته.

ویره او هوښیار تیا :

غیری ډارن کسان په عمومي توگه د ډارنو کسانو څخه هوښیار دی. د ډارنو کسانو پلرونو په متوسطه توگه لږ سبق ویلی دی نسبت غیری ډارنو ته.

ډار او مالوت :

په ډارنو کسانو کې ویره ونکی مالوت نسبت غیرو ډارنو کسانو ته زیاته اغیزه لری. سربیره پردی ډارن کسان په غونډو او بحثونو کې دی ته زیات چمتووالی ښائی چې خپله نظریه بدله کړی او د عمومي نظری سره سمون وکړی.

ډار او مشرتوب :

ډارن کسان د مشرتوب وس او توان نلری او مخکښ کیدلی نه شی.

خوبښنه

د ښاغلي عبدالنصير ستوري او ښاغلي عزيزالرحمن سرشار څخه ډيره خوبښنه چې ددې كتاب په ترتيب او سينگار كې زيار گالي دي .

ډوكتور كبير ستوري

اخستونځي

(1)

Hoffmeister in Fröhlich : Angst und Furcht , in Handbuch der Psychologie, Göttingen, 1965, 2. Bd, S. 516

(2)

Watson in Fröhlich : Angst und Furcht, in Handbuch der Psychologie, Göttingen, 1965, 2. Bd, S. 517

(3)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIV, Fischer Vlg., 1968, S. 154

(4)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIV, Fischer Vlg., 1968, S. 200

(5)

Jensen in Fröhlich : Angst und Furcht , in Handbuch der Psychologie, Göttingen, 1965, 2. Bd, S. 517

(6)

Anders in Kieholz P. : Angst, Psychische und somatische Aspekte, Vlg Hans Huber, Bern und Stuttgart, 1967, S. 25

(7)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIII, Fischer Vlg., 1964, S. 10

(8)

Labhard in Kieholz : Angst, Psychische und somatische Aspekte, Vlg Hans Huber, Bern und Stuttgart, 1967, S. 149

(9)

Frölich, W. D. : Angst und Furcht, in Handbuch der Psychologie, Göttingen, 1965, 2. Bd, S. 539f

(10)

Stori, K. : Phanomenologie und ausgewählte theoretische Ansätze zur Erfassung und Erklärung der Angst, Vordiplomarbeit in Fach Psychologie, Universität Frankfurt, 1970, S. 34 f.

(11)

Hall nach Fröhlich : Angst und Furcht , in Handbuch der Psychologie, Göttingen, 1965, 2. Bd, S. 519f.

(12)

Foppa, K. : Lernen, Gedächtnis, Verhalten Vlg. Kiepenheuer und Witsch, Köln, Berlin, 1965, S. 76 ff.

(13)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIII, Fischer Vlg., 1964, S. 1- 69 und S. 235 – 289

(14)

Brenner, Ch. : Grundzüge der Psychoanalyse, Fischer Vlg, 1967, S. 26 – 149

(15)

Brenner, Ch. : Grundzüge der Psychoanalyse, Fischer Vlg, 1967, S.54

(16)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XVII, Fischer Vlg., 1968, S. 49

(17)

Freud in Condrau : Angst und Schuld als Grundprobleme der Psychotherapie, Vlg. Hans Huber, Bern und Stuttgart, 1962, S. 53

(18)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIV, Fischer Vlg., 1968, S. 170

(19)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIV, Fischer Vlg., 1968, S. 129

(20)

Freud, S.: Gesammelte Werke , Bd. XIV, Fischer Vlg., 1968, S. 200

(21)

Reich, W. : Charakteranalyse, Berlin, 1933, S. 284 f

(22)

Condrau, G. : Angst und Schuld als Grundprobleme der Psychotherapie, Bern und Stuttgart, 1962, S. 9 – 149

(23)

Jung, C. G. : Bewusstes und Unbewusstes, Fischer Bücherei , 1957, S. 7 – 33

(24)

Fromm, E. : Analytische Sozialpsychologie und Gesellschaftstheorie, Suhrkam Vlg. ; 1970, S. 145 – 161

(25)

Frankl, V. : Die Psychotherapie in der Praxis , Piper München 1986, S 61 – 200

Dr. rer. nat Kabir Stori
Diplom- Psychologe

ډوکتور کبیر ستوری
دپلوم ساپوه

کبیر ستوری دساینسی پوهنو ډوکتور (Dr. rer. nat.)
دپلوم ساپوه (Diplom-Psychologe) په قام پښتون
په تېر میردادخیل او د بری پښتونخوا د کونړ
دتنر په کلی کښی (۱۹۴۶/۱۰/۲۰ع) محیزیدلی دی .
ده خپله لومړنی زده کړه د خاص کونړ په
لومړنی ښونځی او په کابل کښی د رحمان بابا په لیسه
کښی او خپله لوړه زده کړه د جرمنی د فرانکفورت ،
کولن او ماریبورگ په پوهنتونونو کښی د
ساپوهنی (Psychology) په خانگه کښی
چی فلسفه (Philosophy) سیاسی پوهنه (Pol. Science)
او ټولن پوهنه (Sociology) ورسره مله ورته رسولی ده .
ستوری پښتون سوشل ډیموکریټ دی .
د پښتون دیوالی ، خپلواکی او سوکالی دپاره ده ته
د پاچا خان نظریو ژوند وریخلی دی .